

Istoriya meditsiny
(History of Medicine)
2015. Vol. 2. № 1.

DOI: 10.17720/2409-5834.v2.1.2015.09b

Natural philosophy and principles of general pathology in the Galen system (as exemplified by the “Ars Medica” treatise). Part 1

D.A. Balalykin, Doctor of Medical Sciences, Doctor of Historical Sciences, Professor,
Chairman of the Department of the History of Medicine, National History and Culturology
I.M. Sechenov First Moscow Medical University, The Ministry of Health
of the Russian Federation, Moscow (Russian Federation)

In his treatise “*Ars Medica*”, Galen sets out the general principles of pathology and summarizes his views on the main challenges faced by the physician in daily practice. Continuing to develop and support the ideas of Hippocrates, who criticized the doctrine of “permanent illness”, Galen argued against the followers of this doctrine, consistently upholding the principle of teleology. Attempting to justify his viewpoint, he referred to the idea of homoeomerics as set out in his theoretical interpretation. With certain reservations the author of this article considers the opinions of Galen on homoeomerics as a proto-scientific model of the body’s microstructure. Galen’s far-sighted reasoning on concerning the microstructure of tissue is most clearly evidenced by his understanding of its pathological processes in the body. According to him, pathogenesis, which has several stages, can occur on the homoeomery level. In describing this process, Galen presumed that the normal state differed from pathology in how the body retained the ability to conduct its functions. In “*Ars Medica*”, Galen summarized his findings in the form of the main criteria that distinguish a state of health from a state of the disease.

This article is the first part of an ancient-Greek-language translation and medical-historical commentary of the full text of Galen’s “*Ars Medica*” treatise. The analysis of this essay indicates that in interpreting Galen’s natural-philosophical concepts and terms, the interdisciplinary nature of his approach must be considered, examining its contents in a broader general theoretical and philosophical context.

Keywords: history and philosophy of medicine, Galen, “*Ars Medica*”, pathology, homoeomerics

Galen describes his general principles of pathology in his seminal work “*Ars Medica*” [1]. The work possesses a markedly brief and condensed character. One regularly comes across statements, such as “The writing below depicts brief and basic conclusions from other more detailed work”. Numerous times Galen directs the reader’s attention to works detailing his views on certain issues related to the functionality of the human body, which are only briefly touched upon in the text of “*Ars Medica*”. For example, the analysis of the principles for the removal of fluids from the cavities of the body concludes with the reference “All is discussed in the essays “*De naturalibus facultatibus*”” (fragment 38). Galen’s discourse on the approaches to treating fractures, ends “... which is treated in more depth in the essay “*De methodo medendi libri XIV*”” (fragment 34). In the concluding section of the

treatise being considered, there appears a list of Galen’s works, with which Galen believes the reader should familiarize himself in order to gain a deeper understanding of the issues related to the theory and practice of medicine.

Thus “*Ars Medica*” should be understood as a work, in which Galen speaks generally about his views on a wide range of issues that a doctor will confront while practicing medicine. It is understandable why this work occupied such a significant place in the system of medieval medical education, and why it was included as part of the “*Articella*” [2].

The treatise “*Ars Medica*” always enjoyed the deserved attention of researchers abroad [3]. In 2011, part of it was translated into Russian by Irina Prolygina [4, 5]. We could only welcome a similar interest among Russian specialists for the work of Galen. Unfortunately, we did not find it possible to use the given translation for actual historical-medical research, and thus translated it ourselves, using the entire text of

the work [1]¹. Now researchers have the perfect opportunity to work with both versions of the text and select for themselves the most acceptable variant.

Taking the text of “Ars Medica” as a compressed summary of Galen’s views on issues of general pathology, we should be especially careful when interpreting medical concepts and terminology, as well as the evolution of their philosophical meanings. Here, as well as in his other major works, Galen makes wide use of the progress made in a variety of scientific disciplines [6–8].

“Ars Medica” contains exceptionally important assertions of a general philosophical (that is, general scientific) and general medical nature, such as opposition to the doctrine of chronic (or “chronically occurring”) diseases (τὸ τῆς ἀειπαθείας δόγμα; see fragment 5), as well as the conception of a microstructure of the organs and human tissues based on a theory of homoeomerics. Interestingly, in our latest publication of Galen’s work – “*In Hippocratis de natura hominis librum commentarii III*” [9, 10] we consider specifically these questions as “pivotal” and foundational.

Hippocrates actively criticized the doctrine of “chronic illness”. In a number of his works, Galen supported Hippocrates, enriching and expanding on the arsenal of his criticisms. It is clear that, in the four hundred years that separated the two doctors, the relevance of the polemic in regard to “chronic illness” had not diminished. In our opinion, it is possible that this doctrine was based on ideas of atomism and propagandized by Methodists. First of all, in the process of our preceding research, we have become convinced of the inadequacy of approaching any of the important components of a medical theory or practice as “phenomena of the craft of medicine”. We see completely defined natural philosophical theories underlying the views of representatives from various medical schools of thought. Secondly, it is well known that there were fundamental divisions between Galen and the Methodists. Thirdly, if the discussion regarding “chronic illness” came from the times of Hippocrates, then clearly, the

natural philosophical basis of this doctrine would have existed back then. Fourthly, the logic of the doctrine of “chronic illness” assumes the existence of incurable, chronic substrates – agents of the intrinsic symptoms of a disease. According to the Methodists, a part of the eternal, chaotically moving, indivisible particles (atoms) exist in the form of a “healthy” substance. It can be assumed that the quantity of combinations of atoms in the body, some comprising “normative agents” and others “pathological agents”, increase in a chaotic manner throughout life, or for a certain period of time. In this way, the various forms of atoms, migrating through the pores of the body, combining in one form or another, ensure either health or bring about illness.

Arguing against the idea of chronic illness, Galen logically defended the principle of the practicality of the human body’s function as a basis for a dichotomy of “norm-pathology”. Galen stated “The science of health in its entirety is divided into three subdivisions that are themselves, nonetheless, quite expansive. The first subdivision relates to healthy bodies, the second – neutral, and the third – diseased. Directly next to these are bodies that are already unhealthy and evince specific and observable loss of function. Clearly, it is easy to identify bodies that are suffering from pain, bodies that suffer from an impediment to motion, or bodies that are altogether dying. Although it is simple to make a diagnosis when encountering an expressed weakening of functions or substantial loss of (normative) function, it is more difficult to make a diagnosis when the weakening of functions is insignificant. Therefore, we refer to a change in functioning that is neither healthy nor diseased as neutral, based on our sensory perception, and not on the actual nature of things because there is a danger of falling into the idea of chronic illness (τὸ τῆς ἀειπαθείας δόγμα)” (fragment 5).

It was precisely the feasibility of using function, to understand the intent of the Creator when making the various organs and tissues, that determined Galen’s approach to the idea of homoeomerics as the basis for the existence and ontological principle of any particular being (lat. Principium), providing qualitative content to various forms [12, p. 44–45; 13–15].

Galen forms his own particular approach to the idea of homoeomerics. Of course, we are

¹ In view of the volume of its contents, the historical-medical commentary and translation of the text of the treatise F is divided into two parts. The second part will be published in one of the following editions of the journal.

analyzing the phenomena of a proto-science and can only expect a likeness only conceptually corresponding to modern medical science. It is by no means a fully developed proposition based on contemporary understandings, much less an experimentally provable one. However, in the treatise *“Ars Medica”*, Galen studies the microstructure of tissue where pathological processes take place. In his opinion, it is at the level of homoeomerics where the mechanisms for the development of multi-staged diseases takes place (fragment 3). In *“In Hippocratis de natura hominis librum commentarii III”* Galen directs our attention to the necessity of distinguishing diseases of organs from diseases of the tissue, indicating that they consist of different homoeomerics [9, p. 555–640].

It is precisely at the level of homoeomerics that pathological states may become manifest. Such states are connected with an imbalance of the essences of dryness, wetness, warmth, and cold, one of the three tetrads used in the tradition of Hippocrates and Galen for a complex description of the state of the human body (fragment 5). A separate question is the correlation between the essences of homoeomerics and the condition of the space between them, first and foremost, in relation to their saturation with moisture (again an analogy with modern views on the dynamic between liquid and intercellular spaces arises). As an example, Galen use changes in the voice that depend on the condition of the trachea wall. In his opinion, the voice changes as a result of processes taking place in the bodily tissues, the quality of which are stipulated by the homoeomerics of which the trachea consists: “The trachea becomes dry due to the dryness of its homoeomerics, and hard due to a deficiency of liquid in the empty spaces between them” (fragment 20).

The idea of homoeomerics allows for the classification of conditions of the human body by the principle of “norm-pathology” by the types of violations to the organization of homoeomerics in number, structure, size, and position of the organs (fragment 5).

Galen describes a specific tissue as an aggregate of homogenous homoeomerics and the intervals between them (again we can make an analogy with modern scientific ideas regarding the cell and intercellular spaces). The most important

process – the moistening or humifying of the human body – is realized specifically at the level of homoeomerics. The homoeomerics themselves are invariable, and from the beginning possess specific characteristics. Galen states “... When there is more or less liquid inside of it (in the medial space between homoeomerics – Author’s note (D.B.)), they appear fatter or thinner, or wetter or dryer. They appear wetter [...], if there is a lot of liquid in the narrow area, and they appear dryer [...] if there is little liquid in the wide area. It is apparent that the homoeomerics themselves, (as the tiniest) parts of the body, being primary and completely inflexible, can in no way become wet. However, it is enough [...] not to allow the bodies consisting of them to dry out and fill the intervals between them with moisture” (fragment 17).

Galen sees two ways for nourishing the tissues of the human body – through the vessels and through the intercellular fluid (see also fragment 17). Because of the obvious limitations of research methods available at his time (specifically, of a technical nature), Galen could not examine them in more detail.

In *“Ars Medica”*, Galen outlines the basic criteria, distinguishing a state of health from that of a state of illness. Essentially, this is the basis of medical knowledge, which a doctor is likely to attain in the process of amassing actual clinical experience in his future practice. This treatise allows us to reexamine the ways medical knowledge developed as a proto-science. Note that one of the factors important for an understanding of the scientific revolution of the 17th-19th centuries is the differentiation of the concepts of “norm” and “pathology” in the broadest sense of the word. Even Francis Bacon, in his *“The New Organon”*, draws attention to the insufficiency of the medicine of his time, specifically in regard to the lack of a clear distinction between “normative” and “pathological” anatomy [16]. In Galen’s opinion, “the practice of medicine is a science of the healthy, diseased, and neutral” (fragment 2). Within this conceptual framework, the ideas can be understood in three ways – as they apply to a body, a cause, or a symptom (fragment 2). The understanding of these categories in relation to the condition of the “body” is clear enough. The process of observing a patient concludes when a decision is reached regarding whether he is ill or

healthy (or alternatively whether it is possible to describe his status as borderline). The concept of “symptom” also clearly corresponds to a reality understood by the modern researcher. The concept is described in terms of a diagnostically meaningful manifestation of health or a symptom of illness. Of course, we are obliged to understand the concept of “symptom” in the same way it was understood by Galen. It is not simply an observed symptom of illness (for example, an inflammation of the skin coverings, or a reddish irritation from the urethra), but the correlation of elements of various tetrads assumed on the basis of observation. The most complicated concept is, of course, the “cause” (ἡ αἰτία). First of all, the concept is not characteristic of modern medical reasoning. Galen emphasizes causes of “health”, “neutrality”, and “disease”, acting on the body and causing (or supporting) a corresponding bodily condition, which, in turn, manifests as “healthy”, “neutral”, or “diseased” symptoms. Secondly, difficulties of translation arise. Sometimes we want to interpret Galen’s concept of “cause” as an external factor acting on the body. However, it is not the only definition of a “cause”. Galen also used the term to refer to corresponding conditions of the tetrads of wetness and dryness. For example, it is expressed in discussions regarding illnesses brought about through the incorrect mixing of liquids (see fragment 31).

In our opinion, the term “cause” was fundamental to Galen’s system of evaluating norms and pathologies. Galen saw “analysis”, “synthesis”, “comparison”, and “analysis of definitions” as the basis of a valid method of scholarship in medicine (fragment 1). All of these are useful for use in the practice of medicine; however the “theory of definitions” is more important, presenting a development of ideas introduced by Aristotle (fragment 1). As a matter of fact, Galen expounds on his idea of method and logical definition in his introduction, establishing the starting point for his medical theory, in which objective reality exists within nature as an axiomatic law of conformity. Galen’s entire method in *Ars Medica* is based specifically on this important postulate: it is only possible to change, to make better (to cure) when there are fundamental natural laws, which in turn are necessary to learn (discover their characteristics) in order to be able

to treat an illness. Galen does not use the term and concept of “analysis” in the modern sense of the word, but as one of a number of methods of study together with “synthesis” and the analysis of findings. In this case, “analysis” is the scientific method used to conduct an investigation from an effect to its cause, and “synthesis”. It corresponds to research progressing from a cause to its effects. In the treatise we analyze, Galen considers in detail the logical investigation of definitions (fragment 1).

Any system requires a clear method of classification, general theoretical definitions, defining the relationship of phenomena observed by a physicians in their clinical practice. Galen’s system is no exception. Three tetrads – the primary elements of fire, air, water, and earth, the liquids of black and yellow bile, phlegm and blood, and the essences of dryness, wetness, warmth and cold – allowed, as it seemed to Galen, for the description of the processes taking place in the human body during an illness. It should be kept in mind that, from his point of view, the condition of the human body is described from the position of a dynamic interrelation of all the tetrads, and not from just one of them. Galen’s principles in regard to the development of a disease take the following form. The human body is comprised of various organs and tissues. The physician observes them in the process of observation and, especially, during surgical intervention. Homeomerics are microstructural elements: each form of tissue is comprised of particular types of Homeomerics. Here again it is possible to make an analogy even with modern ideas regarding cellular theory and the classification of tissues, used in modern histology. Regarding this “structural material”, primary matter is made up of four primary elements presented in various proportions mixed into various types of matter. Furthermore, liquids occupy a significant portion of the human body, which can either exist in a “well-balanced” state characteristic of a healthy body, or can be found to violate the combination of liquids, resulting in illness. Thus, the condition of the body (or of its parts) is characterized by its essences as well. During an illness their balance can be misaligned toward an overabundance of, for example, dryness or wetness. This method of analysis is necessary for the practice of medicine when considering available evidence or counterevidence for the use

of one or another method of treatment. From here a classification of interventions is formed based on a principle of effect: dehydration, depletion, and the reestablishment of continuity (see fragment 32).

All that has been said is extremely important to reexamine the tradition, formed in Soviet and post-Soviet historiography where the tetrads of the primary structures (elements, liquids, and substances) appear as various, separately derived ways to explain the processes taking place in the human body. Such an approach distorts the true meaning behind the research of physicians and natural philosophers of antiquity. Its use in the context of the ideas of Galen (as well as his predecessors and successors) overemphasizes the antiscientific character of their thought and leads to the conclusion that the modern concept of medicine was established in the period of scientific revolution of the 17th to 19th centuries. Such a conclusion obviously necessitates “getting past” Galenism. For a long time in historical-medical research there was no understanding of the significance of the epistemological succession of scientific ideas, which were no less an important part of the history of science as “revolution” or “paradigm shift”. We will agree with Thomas Kuhn, Karl Popper, and Vyacheslav Styopin that, for a new theory to gain dominance, conditions must arise, which are based themselves on this succession of scientific ideas [17–20].

It is for this specific reason that we will make a direct analogy between the ideas of Galen and the modern point of view regarding the aforementioned questions. This analogy will clarify both the interrelation as well as the deep distinctions existing between the ancient concept of medical practice and modern medicine. We remind the reader that, in his writings, Galen often asserts that the goal of treatment is to act

upon the cause of illness. The text of “*Ars Medica*” also provides us with a significant number of examples, in which Galen understood the approach of a particular medical intervention to depend on the cause of illness, as defined in a system of coordinates of a dynamic inter-influence of components of all the tetrads. For Galen the presence of a cause and effect connection between the prerequisites, the character of its course, and methods of treating a disease was obvious. Observation allows for the establishment of the character of the illness, after which it is possible to determine its cause and the particularities of its course, and, in the end, to select the necessary method of treatment (see fragment 31). Galen had the same approach to a group of diseases, which are referred to in our time as surgical. For Galen, there was no difference between conservative and surgical treatments in the approach to the method of selection for intervention. The method should be explained based on general principles of pathology. As is evident from the text of “*Ars Medica*”, Galen examined the approach to the surgical treatment of a wound from the same position, as he did in the context of the treatment of internal illnesses. Galen classified injuries and fractures as “violations to the uniformity (homogeneity) of the tissues”, requiring restoration (fragment 33).

In the second part of this article we will continue our conversation regarding the ideas of Galen that underlie his understanding of health and illness. However, the universality of Galen’s system, organically combining the various disciplines of medicine, the natural sciences, and philosophy, is already apparent. In connection to this, we will once again underscore the necessity of using an interdisciplinary approach (philological, medical, philosophical, and historical) to the study of the enduring works of antiquity, especially in regard to the works of Galen.

REFERENCES

1. *Ars medica*. Ed. C.G. Kühn. *Claudii Galeni. Opera Omnia*. Vol. 1. Leipzig: Knobloch, 1821. S. 224–304 (repr. Hildesheim: Olms, 1964. S. 305–412) (Cod: 16,776: Med.).
2. Balalykin D.A., Shcheglov A.P., Shok N.P. *Galen: vrach i filosof (Galen: Physician and Philosopher)* [in Russian]. M.: Vest, 2014. 416 p.
3. Nutton V. *Ancient medicine*. London; New-York: Routledge, 2013. 486 p.
4. Prolygina I.V. *Meditinskoe iskusstvo Galena Pergamenskogo kak universal'nyy uchebnik po antichnoy patologii. Intellektual'nye traditsii v proshlom i nastoyashchem* (Galen’s “*Ars medica*” as a textbook on ancient pathology).

- In: Intellectual traditions of the past and present). Moscow, 2014. P. 87–94 [in Russian].
5. Galen. *Meditsinskoe iskusstvo*. Per. i komment. I.V. Prolyginoy. V kn.: Intellektual'nye traditsii v proshlom i nastoyashchem (*Ars medica*. Trans. and comments. I.V. Prolygina). Moscow, 2014. P. 95–129 [in Russian].
 6. Fleming D. *Galen on the motions of the blood in the heart and lungs*. Isis. 1955. Vol. 46. P. 1955. <http://dx.doi.org/10.1086/348379>
 7. Garcia-Ballester L. *Galen as a clinician: his methods in diagnosis*. Aufstieg und Niedergang der römischen Welt. 1994. II.37.2. P. 1636–1671.
 8. Lieber E. *Galen: physician as philosopher*. Maimonides: philosopher as physician. Bulletin of the History of Medicine. 1979. Vol. 53. P. 268–285.
 9. Galen. *Sochineniya*. T. 1. Pod red. D.A. Balalykina (*Works*. Vol. 1. Ed. D.A. Balalykin). M.: Vest, 2014 [in Russian].
 10. Balalykin D.A. *Preemstvennost' vzglyadov Gippokrata i Galena na prirodu organizma cheloveka* (Continuity in the views of Hippocrates and Galen on the nature of the human body). Istoriya meditsiny. 2014. Vol. 1. N 4. P. 89–184 [in Russian].
 11. Frede M. *The method of the so-called Methodical school of medicine*. In: *Essays in Ancient Philosophy*. Oxford University Press, New York, 1987. P. 2–23.
 12. Johnston I. *Galen: on diseases and symptoms*. Cambridge University Press, 2006. 334 p.
 13. Graham D.W. *The postulates of Anaxagoras*. *Apeiron* 27, 1994. P. 89.
 14. Peck A.L. *Anaxagoras: Predication as Problem in Physics. I*. *Classical Quarterly*. 1931. Vol.25. N 1. P. 27–37. DOI: 10.1017/S0009838800021431
 15. Peck A.L. *Anaxagoras: Predication as Problem in Physics. II*. *Classical Quarterly*. 1931. Vol.25. N 2. P. 112–120. DOI: 10.1017/S0009838800013525
 16. Bacon F. *Novyy Organon*. V kn.: *Bekon F. Sochineniya v 2 t.* (New Organon. In: F. Bacon. Works in two volumes). Vol. 2. M.: Mysl', 1972 [in Russian].
 17. Kuhn T. *Struktura nauchnykh revolyutsiy*. Per. I.Z. Naletova (*The Structure of Scientific Revolutions*. Trans. I.Z. Naletov). Moscow, 1975 [in Russian].
 18. Popper K. *Logika nauchnogo issledovaniya*. Per. s angl. Pod obshch. red. V.N. Sadovskogo (The logic of scientific research. Trans. from English. Under the Gen. Ed. of V.N. Sadovsky). Moscow: Respublika, 2004. 447 p. [in Russian]
 19. Styopin V.S. *Filosofskaya antropologiya i filosofiya kul'tury (Philosophical anthropology and philosophy of culture)*. Moscow: Akademicheskii proekt (Academic project); Al'ma Mater, 2015. 542 p. [in Russian].
 20. Styopin V.S. *Filosofiya i metodologiya nauki (Philosophy and Methodology of Science)*. Moscow: Akademicheskii proekt (Academic project); Al'ma Mater, 2015. 716 p. [in Russian].

Received: 23.12.14

About the author

Balalykin Dmitry Alekseevich – Doctor of Medicine, Doctor of History, Professor, Chairman of the Department of the History of Medicine, National History and Culturology, I.M. Sechenov First Moscow State Medical University (Moscow).

E-mail: shok@nmt.msk.ru

The name of the article for quotation: *Natural philosophy and principles of general pathology in the Galen system (as exemplified by the Ars Medica treatise). Part 1. Istoriya meditsiny (History of Medicine). 2015. Vol. 2. № 1. P. 104–149.*

APPENDIX

ΓΑΛΗΝΟΥ
ΤΕΧΝΗ ΙΑΤΡΙΚΗ¹

1. Τρεῖς εἰσὶν αἱ πᾶσαι διδασκαλῖαι τάξεως ἐχόμεναι. πρώτη μὲν, ἡ ἐκ τῆς τοῦ τέλους ἐννοίας κατ' ἀνάλυσιν γινομένη. δευτέρα δὲ, ἡ ἐκ συνθέσεως τῶν κατὰ τὴν ἀνάλυσιν εὐρεθέντων. τρίτη δὲ, ἡ ἐξ ὄρου διαλύσεως, ἣν νῦν ἐνιστάμεθα. καλεῖν δ' ἔξεστι τὴν τοιαύτην διδασκαλίαν, οὐ μόνον ὄρου διάλυσιν, ἀλλὰ καὶ διάπτυξιν, ὡς τινες ὠνόμασαν, ἢ ἀνάλυσιν, ἢ διαίρεσιν, ἢ, ὡς ἕτεροὶ τινες, ἐξάπλωσιν, ἢ ἐξήγησιν, ὡς ἄλλοι. ἐπεχείρησαν μὲν οὖν ἔνιοι τῶν Ἡροφιλείων τοιαύτην ποιήσασθαι διδασκαλίαν, ὡσπερ καὶ Ἡρακλείδης ὁ Ἐρυθραῖος. ἐπεχείρησαν δὲ καὶ τὴν κατὰ σύνθεσιν, αὐτοὶ τε οἱ Ἡροφίλειοι, καὶ τινες τῶν Ἐρασιστρατειῶν τε, καὶ Ἀθηναῖος ὁ Ἀτταλεύς. οὐδεὶς μὲντοι γε τῶν πρὸ ἡμῶν ἔγραψε τὴν ἐκ τῆς τοῦ τέλους ἐννοίας ἀρχομένην διδασκαλίαν, ἐξ ἧς αἱ τέχναι πᾶσαι συνίστανται κατὰ μέθοδον. ἀλλ' ἐκείνην μὲν ἐτέρωθι διήλθομεν, ἐνταυθοῖ δὲ τὴν ὀρικὴν ποιησόμεθα διδασκαλίαν. ὅσον γὰρ ἀπολείπεται τῆς κατὰ ἀνάλυσιν ἀξιωματικῆς τε καὶ μεθόδου, τοσοῦτον πλεονεκτοῦσαν εὐρήσομεν εἰς σύνοψιν τε τοῦ ὅλου καὶ μνήμην τῶν κατὰ μέρος. εὐμνημόνευτα γὰρ ἰκανῶς ἐστὶ τὰ ἐκ τῆς τοῦ ὄρου διαλύσεως ἅπαντα, διὰ τὸ περιέχειν ὅλης τῆς τέχνης ἐν ἑαυτῷ τὰ κεφάλαια τὸν ἀριστον ὄρον, ὃν πέρ τινες καὶ οὐσιώδη ὀνομάζουσιν, ἀντιδιαιρούμενοι τοῖς ἐννοηματικοῖς προσαγορευομένοις. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν συμβεβηκότων οἷς ὀρίζονται πράγμασιν, οὗτοι δὲ ἀπὸ τῆς οὐσίας αὐτῆς συνίστανται. ἡ δὲ κατὰ μέρος ἐξεργασία συμπάσης τῆς ἰατρικῆς θεωρίας ἐν πολλαῖς ἡμῖν ἐτέραις γέγραπται πραγματείαις, αἷς ἔξεστι χρῆσθαι πρὸς τὰς τρεῖς διδασκαλίας. ἀλλὰ νῦν γε τῆς ὀριστικῆς ὑπαρξόμεθα, τοσοῦτον ἔτι προσθέντες, ὡς μόνα τὰ κεφάλαια καὶ οἷον συμπεράσματα τῶν κατὰ διέξοδον ἀποδεδειγμένων εἰρήσεται νῦν.

2. Ἰατρικὴ ἐστὶν ἐπιστήμη ὑγιεινῶν, καὶ νοσῶδων, καὶ οὐδετέρων. οὐ διαφέρει δὲ οὐδ'

εἰ νοσερῶν τις εἴποι. τοῦ μὲν οὖν τῆς ἐπιστήμης ὀνόματος κοινῶς τε καὶ οὐκ ἰδίως ἀκούειν χρή. τὸ δὲ ὑγιεινὸν, καὶ τὸ νοσῶδες, καὶ τὸ οὐδέτερον, τριχῶς ἕκαστον λέγεται· τὸ μὲν ὡς σῶμα, τὸ δὲ ὡς αἴτιον, τὸ δὲ ὡς σημεῖον. καὶ γὰρ τὸ ἐπιδεκτικὸν σῶμα τῆς ὑγείας, καὶ τὸ ποιητικὸν καὶ φυλακτικὸν αὐτῆς αἴτιον, καὶ τὸ δηλωτικὸν σημεῖον, ἅπαντα ταῦτα καλοῦσιν οἱ Ἕλληνες ὑγιεινά. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ νοσῶδη τὰ τε ἐπιδεκτικὰ νόσων σώματα, καὶ τὰ ποιητικὰ τε καὶ φυλακτικὰ νόσων αἴτια, καὶ τὰ δηλωτικὰ σημεῖα. καὶ δὴ καὶ τὰ οὐδέτερα κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον σώματά τε καὶ αἴτια καὶ σημεῖα. καὶ ἐστὶ κατὰ πρῶτον μὲν λόγον ἐπιστήμη τῶν ὑγιεινῶν αἰτίων ἰατρικὴ, δι' ἐκεῖνα δ' ἤδη καὶ τῶν ἄλλων. δευτέρον δὲ τῶν νοσῶδων. τρίτον δὲ τῶν οὐδετέρων. καὶ δὴ καὶ μετὰ ταῦτα τῶν σωμάτων, πρῶτον μὲν κἄνταῦθα τῶν ὑγιεινῶν, ἐφεξῆς δὲ τῶν νοσερῶν, εἶτα τῶν οὐδετέρων. καὶ περὶ τῶν σημείων δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον. ἐν μέντοι ταῖς πράξεσι, πρότερον μὲν τῶν σωμάτων ἢ διαγνώσις, ἐκ τῶν σημείων δηλονότι, μετὰ ταῦτα δὲ ἡ τῶν ἐπ' αὐτοῖς αἰτίων εὐρεσις. ἀλλ' ἐπεὶ καὶ τὸ ποιητικὸν, καὶ τὸ δηλωτικὸν, καὶ τὸ ἐπιδεκτικὸν, διχῶς ἕκαστον λέγεται, τὸ μὲν ἀπλῶς, τὸ δὲ ἐν τῷ νῦν, ἰστέον ἀμφοῖν οὖσαν ἐπιστήμην τὴν ἰατρικὴν. καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἀπλῶς διχῶς λέγεται, τό τε διὰ παντός. καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ· καὶ ἔστιν ἀμφοτέρων τούτων ἐπιστήμη ἢ ἰατρικὴ. τὸ δὲ οὐδέτερον, αἰτιὸν τε, καὶ σημεῖον, καὶ σῶμα, τό τε ἀπλῶς λεγόμενον καὶ τὸ ἐν τῷ νῦν, τριχῶς ἕκαστον λέγεται· τὸ μὲν τῷ μηδ' ἐτέρου τῶν ἐναντίων μετέχειν, τὸ δὲ τῷ τῶν ἀμφοτέρων, τὸ δὲ τῷ ποτὲ μὲν τοῦδε, ποτὲ δὲ τοῦδε. τούτων δ' αὐτῶν τὸ δευτέρον κατὰ δύο τρόπους λέγεται· ποτὲ μὲν τῷ μετέχειν ἑκατέρου τῶν ἐναντίων ἐξ ἴσου, ποτὲ δὲ τῷ πλέον θατέρου. ἔστι δὲ καὶ καθ' ὅλου τοῦ ὄρου κατὰ τὴν λέξιν ἀμφιβολία τις, ἣν καὶ αὐτὴν χρή διαλύεσθαι. ἐν γὰρ τῷ λέγειν τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην ὑπάρχειν ὑγιεινῶν, καὶ νοσερῶν,

¹ Ars medica. Ed. C.G. Kühn. *Claudii Galeni. Opera Omnia*. Vol. 1. Leipzig: Knobloch, 1821. S. 224–304 (repr. Hildesheim: Olms, 1964. S. 305–412) (Cod: 16,776: Med.).

καὶ οὐδετέρων, σημαίνεται μὲν καὶ τὸ πάντων τῶν κατὰ μέρος, σημαίνεται δὲ καὶ τὸ ὁποίων, σημαίνεται δὲ καὶ τὸ τινων. ἀλλὰ τὸ μὲν πάντων ἀπεριόριστόν τε καὶ ἀδύνατον, τὸ δὲ τινων ἔλλιπές τε καὶ οὐ τεχνικόν· τὸ δ' ὁμοίων τεχνικόν τε ἅμα καὶ διαρκές εἰς ἅπαντα τῆς τέχνης τὰ κατὰ μέρος, ὅπερ καὶ περιέχεσθαί φαμεν ἐν τῷ τῆς ἰατρικῆς ὄρω. ἀρξόμεθα οὖν ἀπὸ τῶν σωμάτων πρῶτον, ὁποῖά τινα τὰ θ' ὑγιεινά, καὶ τὰ νοσώδη, καὶ τὰ οὐδέτερα τετύχηκεν ὄντα. μετὰ δὲ ταῦτα τὸν περὶ τῶν σημείων τε καὶ αἰτίων διεξέλθωμεν λόγον.

3. Ὑγιεινόν ἐστὶν ἀπλῶς σῶμα τὸ ἐκ γενετῆς εὐκρατον μὲν ὑπάρχον τοῖς ἀπλοῖς καὶ πρώτοις μορίοις· σύμμετρον δὲ τοῖς ἐκ τούτων συγκειμένοις ὀργάνοις. ὑγιεινὸν δὲ νῦν ἐστὶ σῶμα, τὸ κατὰ τὸ παρὸν ὑγιαῖνον. ἔστι δὲ δὴ πού καὶ τοῦτο, καθ' ὃν ὑγιαίνει χρόνον, εὐκρατόν τε καὶ σύμμετρον, οὐ τὴν ἀρίστην εὐκράσιαν τε καὶ συμμετρίαν, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν. αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀπλῶς ὑγιεινοῦ σώματος, διὰ παντὸς μὲν τοιοῦτόν ἐστὶ τὸ εὐκρατότατόν τε καὶ συμμετρότατον, ὡς τὸ πολὺ δὲ τὸ τῆς ἀρίστης κατασκευῆς ἀπολειπόμενον οὐ πολλῶ. νοσῶδες δὲ ἐστὶ ἀπλῶς σῶμα, τὸ ἐκ γενετῆς ἦτοι δύσκρατον τοῖς ὁμοιομερέσιν, ἢ ἀσύμμετρον τοῖς ὀργανικοῖς, ἢ ἀμφοτέρα. νοσῶδες δὲ νῦν ἐστὶ σῶμα τὸ νοσοῦν, ἐν ᾧ λέγεται χρόνω τοιοῦτον ὑπάρχειν. εὐδῆλον δὲ, ὡς καὶ τοῦτο, καθ' ὃν λέγεται χρόνον εἶναι νοσῶδες, ἦτοι δύσκρατόν ἐστιν ἐν τοῖς ὁμοιομερέσιν, ἢ ἀσύμμετρον ἐν τοῖς ὀργανικοῖς, ἢ ἀμφοτέρον. καὶ δὴ καὶ διὰ παντὸς νοσῶδες ἐστὶν, ὅ τι περ ἂν ἐκ γενετῆς, ἦτοι δυσκρατότατον ὑπάρχον ἐν ἀπλοῖς καὶ πρώτοις μορίοις ἅπασιν, ἢ τισιν, ἢ τοῖς κυριωτάτοις, ἢ καὶ τοῖς ὀργανικοῖς ἀσύμμετρότατον, ὁμοίως καὶ ἐν τούτοις, ἢ πᾶσιν, ἢ τισιν, ἢ τοῖς κυριωτάτοις. ὡς τὸ πολὺ δὲ νοσῶδες ἐστὶ σῶμα, τὸ τοῦ τοιοῦτου τῆς κακίας ἀπολειπόμενον, οὐπω δ' ἐν τῷ μέσῳ καθεστηκός. ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ οὐδέτερον σῶμα τριχῶς ἐλέγετο, τὸ μὲν μηδ' ἑτέρας τῶν ἄκρων διαθέσεων μετέχον, τὸ δὲ τῷ ἀμφοτέρων, τὸ δὲ τῷ, ποτὲ μὲν τῆσδε, ποτὲ δὲ τῆσδε· κατὰ μὲν τὸ πρῶτον σημαινόμενον οὐδέτερον ἔσται σῶμα τὸ μέσον ἀκριβῶς ὑπάρχον, τοῦ τε ὑγιεινοτάτου σώματος καὶ τοῦ νοσοδεστάτου. καὶ τούτου τὸ μὲν ἀπλῶς τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι περ ἐκ γενετῆς τοιοῦτον κατεστήσατο. τὸ δὲ νῦν ὀτιοῦν, κατὰ παρὸν τὸ μέσον ὑπάρχον τοῦ τε ὑγιεινοτάτου

καὶ τοῦ νοσοδεστάτου. αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀπλῶς τὸ μὲν διὰ παντὸς τοιοῦτον, ὅτι περ ἂν ἐν ἀπάσαις ταῖς ἡλικίαις διαμῆνι τοιοῦτον. τὸ δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τὸ καὶ μεταβολάς τινας λαμβάνον. κατὰ δὲ τὸ δεύτερον σημαινόμενον οὐδέτερον ἔσται σῶμα τὸ ἐναντίων ἅμα διαθέσεων μετέχον ἐκ γενετῆς, ἦτοι καθ' ἐν μόριον, ἢ κατὰ δύο διαφέροντα. καθ' ἐν μὲν, εἰ κατὰ τὴν ἑτέραν ἀντίθεσιν εὐκρατον εἶη τῶν δραστηκῶν ποιότητων, ἢ κατ' ἀμφοτέρας μὲν, ἀλλὰ περὶ τὴν διάπλασιν, ἢ τὸ μέγεθος, ἢ τὸν ἀριθμὸν τῶν μορίων, ἢ τὴν θέσιν ἐσφαλμένον, ἢ ἔμπαλιν ἐν τούτοις μὲν κατωρθωμένον ἅπασιν, ἢ τισιν, ἐν δὲ τῇ κράσει διημαρτημένον. ἐν διαφέρουσι δὲ μορίοις, καὶ κατὰ πάσας τὰς ἀντιθέσεις δύναται τι τῶν ἐναντίων ἅμα μετέχειν. καὶ διὰ παντὸς μὲν τοιοῦτον, τὸ κατὰ πάσας τὰς ἡλικίας μένον ὁμοιον, ὡς τὸ πολὺ δ' ἐστὶ, τὸ καὶ μεταβάλλον κατὰ τι. οὕτως δὲ κἂν τῷ νῦν οὐδέτερον ἔσται σῶμα, κατὰ τὸ δεύτερον σημαινόμενον, ἢ τῷ περὶ ἐν μόριον, τὰ μὲν ἔχειν ὑγιεινά, τὰ δὲ νοσερὰ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ, ἢ τῷ περὶ διαφέροντα μέρη. κατὰ δὲ τὸ τρίτον σημαινόμενον, οὐδέτερον ἔσται σῶμα τὸ ποτὲ μὲν ὑγιεινόν, ποτὲ δὲ νοσερόν ἐν μέρει γινόμενον, ὡσπερ ἐνίοις ὑπῆρξε, παισὶ μὲν οὔσιν, ὑγιεινοῖς γενέσθαι, νεανίσκοις δὲ γενομένοις, νοσεροῖς, ἢ ἔμπαλιν. ἐν ἐνὶ δὲ χρόνω τὸ οὕτως οὐδέτερον, ἀκριβῶς μὲν οὐκ ἐγχωρεῖ συστήναι, κατὰ πλάτος δ' ἐγχωρεῖ. ἴσμεν δὲ, ὅτι τὸ νῦν διχῶς λέγεται. τὸ μὲν οὖν ὑγιεινόν, καὶ νοσῶδες, καὶ οὐδέτερον σῶμα ποσαχῶς λέγεται, καὶ ὁποῖον ἕκαστόν ἐστιν, αὐτάρκως διώριστα.

4. Περὶ δὲ τῶν σημείων ἐφεξῆς ἂν εἶη ῥητέον. ἔστι δὲ καὶ τούτων ὑγιεινά μὲν, ὅσα τῆς τε παρουσίας ὑγείας ἐστὶ διαγνωστικά, καὶ τῆς μελλούσης ἔσεσθαι προγνωστικά, καὶ τῆς προγεγενημένης ἀναμνηστικά. νοσώδη δὲ τὰ τε τῆς παρουσίας νόσου διαγνωστικά, καὶ τῆς προγεγενημένης ἀναμνηστικά, καὶ τῆς μελλούσης ἔσεσθαι προγνωστικά. κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τὰ οὐδέτερα, τὰ τε τῶν οὐδετέρων διαθέσεων διαγνωστικά, καὶ προγνωστικά, καὶ ἀναμνηστικά, καὶ τὰ μηδὲν ὅλως δηλοῦντα περὶ διαθέσεων, ἢ τὰ μηδὲν μᾶλλον ὑγιεινὴν, ἢ νοσερὰν δηλοῦντα διάθεσιν. καὶ τὰ κατὰ τι μὲν ὑγιεινὴν, κατὰ τι δὲ νοσερὰν δηλοῦντα διάθεσιν, καὶ τὰ ποτὲ μὲν ὑγιεινὴν, ποτὲ δὲ νοσώδη, καὶ ταῦτα δὲ κατὰ τοὺς τρεῖς χρόνους ὁμοίως τοῖς

ὕγεινοις τε καὶ νοσώδεσι. καλεῖται δ' ἐνίοτε πρὸς τῶν παλαιῶν ἰατρῶν ἅπαντα ταῦτα τὰ σημεῖα προγνωστικά, καὶ τῶν ἐνεστώτων ἢ προγεγονότων ἢ δηλωτικά. καὶ ἡ χρεῖα μεγάλη μὲν τῶν διαγνωστικῶν τε καὶ προγνωστικῶν, ἐλάττων δὲ τῶν ἀναμνηστικῶν.

5. Ὅντων οὖν σωμάτων ὑγιεινῶν, τῶν μὲν ἀπλῶς, τῶν δὲ ἐν τῷ νῦν, ἅπερ δὴ καὶ ὑγιαίνοντα λέγεται, τῶν ἀπλῶς ὑγιεινῶν σωμάτων διττὴν ἔφαμενεῖναι τὴν διαφορὰν, τῷ τὰ μὲν διὰ παντὸς ὑπάρχειν τοιαῦτα, τὰ δὲ ὡς τὸ πολὺ. διὰ παντὸς μὲν, ὅσα τὴν ἀρίστην ἔχει κατασκευὴν· ὡς τὸ πολὺ δὲ, ὅσα μὴ πολλῶν ταύτης ἀπολείπεται. τὰς διαγνώσεις δὲ αὐτῶν ἀπὸ τε τῶν ὑπαρχόντων κατὰ τὸν τῆς οὐσίας αὐτῶν λόγον χρῆ ποιεῖσθαι, καὶ τῶν ἐξ ἀνάγκης τούτοις ἐπομένων ἐνεργειῶν τε καὶ συμπτωμάτων, ἃ δὴ καὶ συμβεβηκότα καλοῦμεν ἰδίως. ἀπὸ μὲν τῆς οὐσίας αὐτῆς, τῶν ἐν ἀρίστη κατασκευῇ συμμετρία τῶν ὁμοιομερῶν ἐν θερμότητι, καὶ ψυχρότητι, καὶ ξηρότητι, καὶ ὑγρότητι· τῶν δ' ὀργανικῶν ἐν ποσότητι, καὶ πηλικότητι τῶν συντιθέντων αὐτὰ, καὶ προσέτι διαπλάσει τε καὶ θέσει τῶν μορίων ἐκάστου καὶ ὄλου τοῦ ὀργάνου. ἀπὸ δὲ τῶν ἐξ ἀνάγκης ἐπομένων τοῖς ὁμοιομερέσιν, ὡς μὲν πρὸς τὴν ἀφήν, ἐν σκληρότητι καὶ μαλακότητι συμμετρία, πρὸς δὲ τὴν ὄψιν εὐχροιά τε καὶ ἢ κατὰ λειότητα καὶ δασύτητα συμμετρία. κατὰ δὲ τὰς ἐνεργείας ἢ τελειότης, ἦν δὴ καὶ ἀρετὴν αὐτῶν ὀνομάζομεν. ἀπὸ δὲ τῶν τοῖς ὀργανικοῖς ἐπομένων, ἐν συμμετρία τε καὶ κάλλει τῶν τοῦ παντὸς σώματος ὀργάνων, ἔτι τε τῆ τῶν ὑπαρχουσῶν αὐτοῖς ἐνεργειῶν ἀρετῆ. τῆς μὲν οὖν ἀρίστης κατασκευῆς τοῦ σώματος τὰ διαγνωστικά σημεῖα ταῦτά ἐστι. τῶν δ' ἀπολειπομένων μὲν αὐτῆς, ὑγιεινῶν δ' ἔτι, τὰ μὲν ἐν τῇ τῶν ὁμοιομερῶν ἔσφαλται κράσει μικρόν τι σφάλμα, τὰ δὲ ἐν τῇ τῶν ὀργανικῶν μικρόν τι κἄνταῦθα, καὶ ἦτοι πάντων, ἢ τινων, ἢ καθ' ἑκάτερον. τὰ δὲ γένη τῶν σφαλμάτων τὰ αὐτὰ τοῖς μὲν ἀρετὴν αὐτῶν συμπληροῦσι, κρᾶσις μὲν ἐν τοῖς ὁμοιομερέσιν, ἀριθμὸς δὲ, καὶ διάπλασις, καὶ μέγεθος, καὶ θέσις ἐν τοῖς ὀργανικοῖς. ἀμφοῖν δὲ κοινὸν ἢ ἔνωσις, ἦν δὴ καὶ συνέχειαν αὐτῶν ὀνομάζομεν. ἐν δὲ τοῖς αὐτοῖς τούτοις γένεσι καὶ ἢ τῶν νοσώδων σωμάτων ἐστὶ κακία, καθ' ἑκάτερον τοῦ νοσώδους τὸ σημαινόμενον. ὄρος δ' ἀμφοῖν ἐστὶ διακριτικὸς ἢ τῆς ἐνεργείας αἰσθητῆ βλάβη. τὰ δὲ τῆς ἀρίστης ἀπολειπόμενα κατασκευῆς σώματα βραχὺ τι

βέβλαπται μὲν δὴ που καὶ αὐτὰ κατὰ γε τὴν ἀλήθειαν, οὐ μὴν αἰσθητὸν γε τοῦτο. διορίζει τοιγαροῦν αὐτὰ τὸ μᾶλλον τε καὶ ἥττον, ἐν τε ταῖς ἐνεργείαις καὶ τῷ τοῖς νοσώδεσιν αἰτίοις ἀπομάχεσθαι. τὰ δὲ γε ἀπλῶς νοσώδη σώματα διώρισται τῷ τε ῥαδίως ὑπὸ τῶν νοσώδων αἰτίων νικᾶσθαι, καὶ τῷ πολὺ τι κατὰ τὴν ἀρετὴν τῶν ἐνεργειῶν ἀπολείπεσθαι. γίνεται γοῦν ἀμφοῖν ἐν μέσῳ τὰ οὐδέτερά τε καὶ ἀπλῶς λεγόμενα, καὶ τὰ σὺν τινι πλάτει. καὶ τμηθήσεται τὸ τῆς ὅλης ὑγείας πλάτος εἰς τρία μέρη, πλάτος ἔχοντα καὶ αὐτὰ συχνόν. ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἔσται τῶν ὑγιαίνοντων σωμάτων, τὸ δὲ δεύτερον, τῶν οὐδετέρων, τὸ δὲ τρίτον, τῶν νοσώδων. οἷς ἐφεξῆς ἐστὶ τὰ ἤδη νοσοῦντα σώματα, βλάβαις αἰσθηταῖς ἐνεργειῶν ἀφωρισμένα. τὰ μὲν οὖν ὀδυνώδη τε, καὶ ὧν αἰ κινήσεις πλημμελεῖς εἰσιν, ἢ ὄλως ἀπολώλασιν, ἐναργεῖς ἔχει τοὺς ὄρους. ὅσα δ' ἀτόνους κέκμηται τὰς ἐνεργείας, ἐν μὲν ταῖς μεγίσταις ἀποστάσεσιν εὐδιάκριτα, κατὰ δὲ τὰς μικροτέρας ἀμφίβολα, καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὸ γένος τοῦτο τῆς βλάβης, ἢ μηδετέρου τῶν ἐναντίων ἐνεργειῶν μετέχουσα συνίσταται διάθεσις, ἦν καὶ αὐτὴν ἔφαμεν οὐδετέραν ὀνομάζεσθαι, πάντων τούτων αἰσθήσει διακρινομένων, οὐκ αὐτῇ τῶν πραγμάτων τῇ φύσει· κίνδυνος γὰρ εἰς τὸ τῆς ἀειπαθείας ὑποσυρῆναι δόγμα. καὶ τοίνυν καὶ τὰ σημεῖα τῶν ὑγιαίνοντων μὲν σωμάτων, ἀλλ' ἦτοι νοσώδων, ἢ οὐδετέρων ὑπαρχόντων, τῷ ποσῷ τῆς ἀποστάσεως διοίσει, θεμένων ἡμῶν ἄκρους μὲν ὄρους ἐναντίους ἀλλήλοις, τὴν τε ἀρίστην κατασκευὴν καὶ τὴν ἄρτι γενομένην νόσον, ἐπισκοποῦμένων δὲ, ὁποτέρῳ τούτων ἐστὶν ἐγγυτέρω τὰ δοκιμαζόμενα σώματα. τὸ μὲν γὰρ ἐγγυτέρω τῆς ἀρίστης κατασκευῆς ὑγιεινὸν, τὸ δὲ ταύτης μὲν πορρωτέρω, τοῦ δ' ἤδη νοσοῦντος ἐγγυτέρω, νοσώδες. τὸ δ' ἀμφοῖν μεταξὺ, καὶ ἴσον ἑκατέρων ἀπέχειν φαινόμενον, οὐδέτερον ἔσται τοῦτο.

6. Τῆς μὲν οὖν ἀρίστης κατασκευῆς τοῦ σώματος εἴρηται τὰ γνωρίσματα. τῶν δ' ἀπολειπομένων αὐτῆς ἰσάριθμα μὲν τὰ γένη, ἐν τῷ μᾶλλον τε καὶ ἥττον τέμνεσθαι δυναμένων. ἀφωρισμένων δὲ εἰς τρία μέρη, τὰ σημεῖα τοῦ νοσώδους σώματος ἀπλῶς ἐροῦμεν. ἐξ αὐτῶν γὰρ ἔσται δῆλα καὶ τὰ λοιπὰ δύο πλάτη. κατὰ γένος μὲν οὖν εἴρηται πρόσθεν ἐν τῷ τῆς ἀρίστης κατασκευῆς λόγῳ, κατ' εἶδος δὲ νῦν εἰρήσεται, διελομένων ἡμῶν πρότερον τὰ μέρη. τέσσαρες

δ' αὐτῶν εἰσιν αἱ πᾶσαι διαφοραί. τὰ μὲν γὰρ ἀρχαί τινές εἰσιν, τὰ δὲ ἀπ' ἐκείνων ἐκπέφυκε. τὰ δὲ, οὐτ' ἄλλων ἄρχει τῆς διοικήσεως, οὐθ' ὑπ' ἄλλων ἄρχειται, συμφύτους ἔχοντα τὰς διοικούσας αὐτὰ δυνάμεις, ἕνια δὲ συμφύτους τε ἅμα καὶ ἐπιβόρυτους ἔχει. ἀρχαί μὲν οὖν εἰσιν ἐγκέφαλος, καρδία, ἥπαρ, καὶ ὄρχεις. ἀπ' ἐκείνων δ' ἐκπέφυκε, κἀκείνοις ὑπηρετεῖ, νεῦρα μὲν καὶ νωτιαῖος μυελὸς ἐγκεφάλῳ, τῇ καρδίᾳ δ' ἀρτηρίαι, φλέβες δ' ἥπατι, τὰ σπερματικά δ' ἀγγεῖα τοῖς ὄρχεσιν. αὐτὰ δ' αὐτὰ διοικεῖ χόνδρος, ὄστοῦν, σύνδεσμος, ὕμην, ἀδὴν, πιμελή, σὰρξ ἀπλή. τὰ δ' ἄλλα πάντα μόρια κοινήν τοῦτοις ἔχοντα τὴν ἐξ ἑαυτῶν διοίκησιν, ἀρτηριῶν τε καὶ φλεβῶν, καὶ νεύρων προσδεῖται. τριχῶν δὲ καὶ ὀνύχων οὐδὲ διοικήσις τίς ἐστίν, ἀλλὰ γένεσις μόνη. αὐταὶ μὲν οὖν αἱ τῶν μορίων διαφοραί.

7. Σημεῖα δ' ἐκάστου τῆς κράσεως ἐφεξῆς εἰρήσεται, τὴν ἀρχὴν ἀπ' ἐγκεφάλου ποιησαμένων ἡμῶν. ἔστι δὲ πέντε τὰ σύμφυτα γένη τῶν γνωρισμάτων αὐτοῦ. ἔν μὲν ἡ τῆς συμπάσης κεφαλῆς διάθεσις, δεύτερον δὲ ἡ τῶν αἰσθητικῶν ἐνεργειῶν ἀρετὴ τε καὶ κακία, καὶ τρίτον ἡ τῶν πρακτικῶν, καὶ τέταρτον ἡ τῶν ἡγεμονικῶν, καὶ πέμπτον ἡ τῶν φυσικῶν. ἄλλο δὲ γένος ἐπὶ τοῦτοις ἅπασιν, ἡ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν αὐτῷ προσπιπτόντων ἀλλοιώσις. ἡ μὲν δὲ τῆς συμπάσης κεφαλῆς διάθεσις ἐκ μεγέθους τε καὶ σχήματος αὐτῆς λαμβάνεται καὶ τριχῶν. ἡ μὲν οὖν μικρὰ κεφαλὴ μοχθηρᾶς ἐγκεφάλου κατασκευῆς ἴδιον σημεῖον. ἡ μεγάλη δὲ οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἀγαθῆς κατασκευῆς σημεῖον. ἀλλ' εἰ μὲν διὰ ῥώμην ἐγένετο τῆς ἐγκωρίου δυνάμεως, ὕλην χρηστήν τε καὶ πολλὴν δημιουργούσης, ἀγαθὸν σημεῖον· εἰ δὲ διὰ μόνης τῆς ὕλης τὸ πλῆθος, οὐκ ἀγαθόν. διοριστέον οὖν ἐστίν αὐτὰ τῷ τε σχήματι καὶ τοῖς ἀπ' αὐτοῦ πεφυκόσι. τῷ σχήματι μὲν, εἰ εὐρυθμος, ἀεὶ γὰρ ἀγαθὸν τοῦτο σημεῖον. τοῖς δ' ἀπ' αὐτοῦ πεφυκόσιν, εἰ κρατεραύχην τέ ἐστίν καὶ τοῖς ἄλλοις ὄστοις ἄρισταδιάκειται, καὶ εἰ τὸ νευρῶδες αὐτῆς σύμψαν εὐτραφές τέ ἐστίν καὶ εὐτονον. οἰκειὸν δὲ σχῆμα κεφαλῆς, ὡσπερ ἂν εἰ νοήσας σφαῖραν ἀκριβῆ κηρίνην ἐκατέρωθεν ἀτρέμα πεπιλημένην. ἀνάγκη γὰρ τῆς τοιαύτης κυρτότερα μὲν, ἢ κατὰ σφαῖραν, γενέσθαι τὰ τε ὀπισθεν καὶ τὰ ἔμπροσθεν, εὐθύτερα δὲ τὰ ἐκατέρωθεν. εἰ δ' ἢ κατ' ἰνίον ἐξοχὴ μειωθεῖ τινὶ, συνεπισκέπτου τὰ τε νεῦρα καὶ τὸν αὐχένα σὺν τοῖς ἄλλοις

ὄστοις. κατὰ φύσιν μὲν γὰρ ἐχόντων, ἐνδεία τῆς ὕλης, οὐ δυνάμεως ἀβρώστια τοιοῦτος ἐγένετο. φαυλοτέρων δὲ ὑπαρχόντων, ἀσθενῆς ἡ ἀρχή. τὰ πολλὰ δὲ ταῖς κατ' ἰνίον ἐνδείαις ἀσθένεια τῶν εἰρημένων ἔπεται, καὶ σπάνιον πάνυ τὸ μὴ τοιοῦτον. καὶ τὴν φοξοτέραν δὲ κατ' ἰνίον ἐπισκέπτου κεφαλῆν, ὡσαύτως τοῖς ἐφ' ὄλης αὐτῆς μεγάλης γενομένης διορισμοῖς. ὡς τὰ πολλὰ δὲ κἀνταῦθα σὺν εὐρύθμῳ τῷ σχήματι γενομένης τῆς παρεγκεφαλίδος, ἀγαθὸν σημεῖον, ἦν ἔνιοι τῶν ἰατρῶν ὀπίσθιον ἐγκέφαλον ὀνομάζουσιν, ὡσπερ οὖν καὶ ἔστιν ὀπίσθιος, ὀριζόμενος τῇ λαμβδοειδεῖ ῥαφῇ. τοῦ νωτιαίου δὲ ἐστίν ἀρχὴ τὸ μόριον τοῦτο, καὶ δι' ἐκεῖνον ἀπάντων τῶν καθ' ὄλον τὸ ζῶον νεύρων πρακτικῶν. αὐτὸ δὲ τὸ ὀπισθεν μέρος καθ' αὐτὸ παντάπασιν ὀλίγων αἰσθητικῶν μετέχει, παμπόλλων δὲ τῶν πρακτικῶν, ὡσπερ γε καὶ θάτερον τὸ πρόσθιον, αἰσθητικῶν μὲν παμπόλλων, ὀλίγων δὲ τῶν πρακτικῶν. ὥστε καὶ καλῶς διακειμένα ῥωμαλέας ἔξει τὰς ἀποφύσεις ἐκάτερον τὰς ἰδίας. οἱ αὐτοὶ δὲ κἀπὶ τῶν ἔμπροσθεν τῆς κεφαλῆς τῶν κατὰ τὸ μέτωπον διορισμοὶ τοῖς ὀπισθεν, εἰς σμικροτητά τε καὶ μέγεθος αὐτοῦ βλεπόντων, καὶ σχῆμα, καὶ τὰς ἐνταῦθα αἰσθήσεις, ὄψιν τε καὶ γεῦσιν καὶ ὄσφρησιν. ἀλλήλων γὰρ ἐστὶ γνωρίσματα, καὶ ἀλλήλοις μαρτυρεῖ, τὰ τε ἀπὸ τῆς ἀρχῆς πεφυκότα, τῇ τῆς ἀρχῆς ἀρετῇ τε καὶ κακίᾳ, καὶ ἡ ἀρχὴ τοῖς ἀπ' αὐτῆς. ἡ μὲντοι τῶν ἡγεμονικῶν ἐνεργειῶν ἀρετὴ τε καὶ κακία τῆς ἀρχῆς μόνης ἐστίν αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν γνώρισμα. καλῶ δὲ ἡγεμονικὰς ἐνεργείας τὰς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μόνης γινομένης. ἀγχίνια μὲν οὖν λεπτομεροῦς οὐσίας ἐγκεφάλου γνώρισμα, βραδυτῆς δὲ διανοίας παχυμεροῦς· εὐμάθεια δ' εὐτυπώτου, καὶ μνήμη μονίμου. οὕτω δὲ καὶ ἡ μὲν δυσμάθεια δυστυπώτου. ἡ δ' ἐπιλημοσύνη διαβροεύσεως, καὶ τὸ μὲν εὐμετάβολον ἐν δόξαις θερμῆς, τὸ δὲ μόνιμον ψυχρᾶς.

8. ἔτι δὲ μοι δοκῶ λείπεσθαι δύο γένη γνωρισμάτων, ὧν ἐξ ἀρχῆς ὑπεσχόμην ἐρεῖν, ἔν μὲν τὸ τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν, ἕτερον δὲ τὸ τῶν ἔξωθεν προσπιπτόντων· ἔστι δὲ κοινὸς ὑπὲρ ἀμφοῖν ὁ λόγος. εἰ μὲν εὐκρατος ὁ ἐγκέφαλος ὑπάρχει κατὰ τὰς τέσσαρας ποιότητας, ἀπάντων τῶν εἰρημένων ἔξει μετρίως, καὶ τῶν περιττωμάτων, ὅσα δι' ὑπερώας, ἢ ὧτων, ἢ μυκτῆρων ἐκκαθαίρεται, καὶ τούτων ἔξει μετρίως, ἢ κιστά τε βλαβήσεται πρὸς ἀπάντων

τῶν ἔξωθεν προσπιπτόντων, ὅσα θερμαίνει, καὶ ψύχει, καὶ ξηραίνει, καὶ ὑγραίνει. τοῖς τοιούτοις αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς, βρέφεισι μὲν οὖσιν ὑπόπυρροι, παισὶ δὲ ὑπόξανθοι, τελειούμενοι δὲ γίνονται ξανθοί, μεταξύ πως οὖσαι τῶν τε ἀκριβῶς οὖλων καὶ ἀπλῶν, οὐ μὴν οὐδὲ φαλακροῦνται ῥαδίως. ἀκούειν δὲ χρῆ τῶν εἰρημένων τε καὶ ῥηθησομένων γνωρισμάτων ὡς ἐπὶ εὐκράτων οἰκίσεων. ὅσα δὲ κατὰ τὰς τρίχας οὐκ ἐπὶ χωρίων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν χυμῶν κράσεως, ἀνάλογον ἐχούσης τῇ κράσει τῶν κατὰ τὸν ἐγκέφαλον. εἰ δὲ θερμότερος εἴη τοῦ συμμέτρου, κατὰ δὲ τὴν ἐτέραν ἀντίθεσιν εὐκρατος, εἰ μὲν ἐπὶ πλέον εἴη θερμότερος, ἰσχυρὰ πάντα τὰ ῥηθησόμενα γενήσεται γνωρίσματα, βραχείας δὲ τῆς ὑπερβολῆς ὑπαρχούσης, ἀμυδρά. κοινὸς δὲ οὗτος ὁ λόγος ἐπὶ πάντων εἰρήσθω μοι τῶν μορίων, τῶν ἐν πάσαις ταῖς κράσεσι μελλόντων λέγεσθαι γνωρισμάτων.

9. Ἐξῆς δ' οὖν σημεῖα τῆς ἐν ἐγκεφάλῳ θερμότητος, ἐπὶ τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένοις, ἐρυθρότερα καὶ θερμότερα τὰ περὶ τὴν κεφαλὴν σύμπαντα, καὶ αἱ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς φλέβες αἰσθηταί, αἱ τρίχες τούτοις γεννηθεῖσι, ταχέως ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φύονται. πολλῶ μὲν οὖσι θερμότεροις τῶν εὐκράτων, μέλαιναί, καὶ ἰσχυραί, καὶ οὖλαι γίνονται. μὴ πολλῶ δὲ, ὑπόξανθοι μὲν τὸ πρῶτον, εἴτα μελαίνονται. προϊόντων δὲ ταῖς ἡλικίαις φαλακροῦνται, καὶ μᾶλλον γε οἱ ἐπὶ πλέον θερμότεροι. περιττώματα δὲ καθ' ὑπερώαν καὶ μυκτῆρας, ὀφθαλμούς τε καὶ ὄτα, βραχέα καὶ πέπονα τούτοις ἐστίν, ὅταν ἀμέμπτως ὑγιαίνωσι. πεπλησμένης δὲ τῆς κεφαλῆς ἐνίοτε, συνεχῶς γὰρ καὶ μάλιστα αὐτοῖς, ὅταν ἀφυλάκτως διαιτῶνται, τὸ τοιοῦτον συμβαίνει, πλείω μὲν, ἀλλ' οὐκ ἄπεπτα τὰ περιττώματα γίνεται. πληροῦνται δὲ καὶ βαρύνονται τὴν κεφαλὴν ὑπὸ θερμαινόντων ἐδεσμάτων τε καὶ πομάτων, καὶ ὁσμῶν, καὶ τῶν ἔξωθεν προσπιπτόντων ἀπάντων, ἐν οἷς ἐστὶ καὶ ὁ περιέχων ἡμᾶς ἀήρ. ἔτι τε μᾶλλον, εἰ μὴ μόνον εἴη θερμὰ τὰ τοιαῦτα τὴν φύσιν, ἀλλὰ καὶ ὑγρὰ, βραχέσιν ὑπνοῖς αἱ τοιαῦται κράσεις ἀρκοῦνται, πρὸς τῷ μηδὲ βαθεῖς αὐτοὺς γίνεσθαι. ψυχροτέρου δὲ ἢ προσῆκεν ἐγκεφάλου γνωρίσματα, περιττώματα πλείω κατὰ τὰς οἰκείας ἐκροάς, καὶ αἱ τρίχες εὐθεῖαι τε καὶ πυρραῖ, καὶ μόνιμοι, καὶ μετὰ πολὺν χρόνον τοῦ γεννηθῆναι φυόμεναί, λεπταί

καὶ ἄτροφοι τὸ πρῶτον, καὶ ῥαδίως ὑπὸ τῶν ψυχρῶν αἰτίων βλάπτονται, καὶ καθ' αὐτὸν τὸν χρόνον τῆς βλάβης κατάρροις τε καὶ κορυζαῖς ἀλίσκονται. οὐ μὴν οὐδ' ἀπτομένοις θερμὰ τὰ περὶ τὴν κεφαλὴν, οὐδ' ὀρῶσιν ἐρυθρὰ, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν αἱ φλέβες ἀόρατοι, καὶ ὑπνωδέστεροί πως εἰσι. ξηροτέρου δ' ἐγκεφάλου γνωρίσματα, τὸ ἀπέριττον ἐν ταῖς ἐκροαῖς, καὶ τὸ τῶν αἰσθήσεων ἀκριβές. ἀγρυπνητικοὶ δὲ εἰσι, καὶ τρίχας ἰσχυροτάτας μὲν ἔχουσι, καὶ τάχιστα φύουσι γεννηθέντες, οὐλας μᾶλλον ἢ εὐθείας, φαλακροῦνται δ' ἐν τάχει. ὑγροτέρου δὲ τρίχες ἀπλαῖ, καὶ οὐδ' ὄλως φαλακροῦνται, καὶ αἱ αἰσθήσεις ἀχλυώδεις εἰσι, καὶ περιττωμάτων πλῆθος, ὑπνοι τε πολλοὶ καὶ βαθεῖς. αὐτὰ μὲν αἱ ἀπλαῖ δυσκрасαῖαι.

10. Σύνθετοι δὲ, θερμὴ μὲν καὶ ξηρὰ πρώτη, καθ' ἣν ἀπέριττοί τέ εἰσι καὶ ἀκριβεῖς ταῖς αἰσθήσεσι, καὶ ἀγρυπνητικώτατοι, καὶ φαλακροῦνται ταχέως. ἡ πρώτη μέντοι γένεσις τῶν τριχῶν ταχίστη τέ ἐστὶ καὶ εὐτραφεστάτη, μελανότριχες τε καὶ οὐλότριχες εἰσι, καὶ θερμοί, ψαυόντων τῆς κεφαλῆς, ἐρυθροί τε μέχρι τῶν τῆς ἀκμῆς χρόνων. εἰ δ' ὑγρότης προσίη τῇ θερμότητι, βραχὺ μὲν ὑπερβαλλουσῶν ἀμφοτέρων τὸ σύμμετρον, εὐχριοῖα τε καὶ θερμότης, καὶ αἱ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς φλέβες μεγάλαί, καὶ περιττώματα πλείω, μετρίως πέπονα, καὶ αἱ τρίχες εὐθεῖαι καὶ ὑπόξανθοι, καὶ οὐ φαλακροῦνται ῥαδίως, πληροῦνται δὲ, καὶ βαρύνονται τὴν κεφαλὴν ὑπὸ τῶν θερμαινόντων. εἰ δὲ καὶ ὑγραίνοντο, πολὺ δὴ που μᾶλλον, ἡνίκα καὶ πλῆθος ἴσχυουσι περιττωμάτων. ἐὰν δ' ἐπὶ πλείστον ὑγρότητος τε καὶ θερμότητος ἦκωσι, νοσώδης τούτοις ἡ κεφαλὴ, καὶ περιττωματικὴ, καὶ ῥαδίως ὑπὸ τῶν ὑγραίνόντων τε καὶ θερμαινόντων βλαπτομένη. νότος δ' αὐτοῖς πολέμιος αἰεὶ. ἄριστα δ' ἐν τοῖς βορειοῖς διάγουσιν, οὐ μὴν οὐδ' ἐργηγορέναι δύνανται μέχρι πλείονος, ὑπνωτ' ἐπιτρέψαντες ἑαυτοὺς, ἅμα τε κωματώδεις εἰσι καὶ ἀγρυπνοί, καὶ φαντασιώδεις τοῖς ὀνειράσιν, καὶ αἱ ὄψεις ἀχλυώδεις, καὶ αἱ αἰσθήσεις οὐκ ἀκριβεῖς. εἰ δὲ πολλῶ μὲν εἴη τοῦ συμμέτρου θερμότερος ὁ ἐγκέφαλος, ὀλίγῳ δ' ὑγρότερος, ἐπικρατήσει μὲν τὰ τῆς θερμῆς κράσεως γνωρίσματα, μιχθήσονται δ' αὐτοῖς ἀμυδρῶς τὰ τῆς ὑγρότητος, ὡς περὶ καὶ, εἰ πολλῶ μὲν ὑγρότερος, ὀλίγῳ δὲ θερμότερος, ἐναργῆ μὲν ἔσται καὶ σφοδρὰ τὰ τοῦ ὑγρότητος, ἀμυδρὰ δὲ τὰ τῆς

θερμότητος γνωρίσματα. κοινός δ' οὗτος ὁ λόγος ἐπὶ πασῶν ἐστὶ τῶν κατὰ συζυγίαν δυσκρασιῶν. αἱ ψυχραὶ δ' ἅμα καὶ ξηραὶ κράσεις ἐγκεφάλου ψυχρὰν καὶ ἄχρουν ἀποτελοῦσι τὴν κεφαλὴν, ὅσον ἐφ' ἑαυταῖς. ἀεὶ γὰρ χρὴ μεμνησθαι τοῦ κατ' ἀρχὴν διορισμοῦ, προσεπιλογιζόμενον, ὅσον ἐκ τῆς τῶν χυμῶν κράσεως ἀλλοιοῦται τὰ κατ' αὐτόν. εὐθύς δ' αἱ τοιαῦται κράσεις ἀφλεβοὶ τε τὰ κατὰ τοὺς ὀφθαλμούς εἰσι, καὶ πρὸς τῶν ψυχρῶν αἰτίων ἐτοιμῶς βλάπτονται· διὸ καὶ ἀνωμάλως ὑγιαίνουσι, ποτὲ μὲν κουφότατοι τὰς κεφαλὰς, ἀπέριττοι τε τὰς ἀκροάς, ἐνίοτε δὲ κατάρροισι τε καὶ κορυzaῖς ἐπὶ σμικροῖς αἰτίοις ἐτοιμῶς ἀλισκόμενοι. αἱ δ' αἰσθήσεις αὐτῶν ἐν νεότητι μὲν ἀκριβεῖς τέ εἰσι καὶ ἄμεμπτοι τὰ πάντα, προϊοῦσι δὲ ἀπομαραίνονται ταχέως, καὶ, συλλήβδην φάναί, ταχύγηροι τὰ περὶ τὴν κεφαλὴν ἅπαντές εἰσι· διὸ καὶ πολιοῦνται ταχέως. αἱ τρίχες δ' αὐτοῖς γεννηθεῖσι μὲν ἀνέρχονται μόγις, ἄτροφοι καὶ πυρραῖ· προήκοντι δὲ τῷ χρόνῳ, κρατούσης μὲν ἐπὶ πλεόν τῆς ψυχρότητος ἢ περὶ τῆς ξηρότητος, οὐ φαλακροῦνται. τοῦμπαλιν δὲ, εἰ συμβαίῃ τὴν ξηρότητα μὲν πλείστον κρατῆσαι τῆς ὑγρότητος, τὴν ψυχρότητα δὲ τῆς θερμότητος ὀλίγον, οἱ τοιοῦτοι φαλακροῦνται. αἱ δ' ὑγραὶ καὶ ψυχραὶ κράσεις ἐγκεφάλου κωματώδεις ἐργάζονται, καὶ ὑπνηλοὺς, καὶ φαύλους ταῖς αἰσθήσεσι, καὶ περιπτωματικούς, εὐψύκτους τε καὶ εὐπληρώτους τὴν κεφαλὴν, εὐαλώτους τε κατάρροισι καὶ κορυzaῖς. οὐ μὴν οὐδὲ φαλακροῦνται οἱ τοιοῦτοι. ταυτὶ μὲν οὖν ἐστὶ τὰ σημεῖα τῶν ἐγκεφάλου κράσεων. ἐξ αὐτῶν δ' ὁρμώμενος ἐφ' ἕκαστον ὄργανον αἰσθήσεως ἴσθι τὰς διαγνώσεις μεταφέρων.

11. Ἀρκέσει δ' ἐπ' ὀφθαλμῶν μόνον εἰπεῖν. ὅσοι μὲν ἀπτομένοις ἐναργῶς εἰσι θερμοὶ, καὶ κινοῦνται ῥαδίως τε καὶ πολλάκις, καὶ φλέβας εὐρείας ἔχουσι, θερμοὶ σύμπαντές εἰσι. ψυχροὶ δὲ οἱ τούτοις ἐναντίοι, καὶ ὑγραὶ μὲν οἱ μαλακοὶ τε ἅμα καὶ πλήρεις ὑγρότητος, ξηροὶ δὲ οἱ ἀύχημοὶ τε ἅμα καὶ σκληροί. καὶ βλάπτονται μὲν ὑπὸ τῶν ὁμοίων αἰτίων τῇ κράσει ῥαδίως, ὠφελοῦνται δὲ ὑπὸ τῶν ἐναντίων τῇ ἐμμέτρῳ χρήσει. ἀλλὰ τοῦτο γε κοινὸν ἐπὶ πάσῃ διαγνώσει κράσεως ἅπαντος μορίου μεμνησθαι προσήκει. μέγεθος δ' ὀφθαλμῶν ἅμα μὲν εὐρυθμίᾳ τε καὶ τῇ τῶν ἐνεργειῶν ἀρετῇ πλῆθος οὐσίας εὐκράτου, ἐξ ἧς διεπλάσθησαν, ἐνδείκνυται. τὸ δ' ἄνευ τούτων πολλὴν μὲν τὴν οὐσίαν, οὐκ

εὐκράτον δὲ δηλοῖ. μικρότης δ' ὀφθαλμῶν ἅμα μὲν εὐρυθμίᾳ τε καὶ τῇ τῶν ἐνεργειῶν ἀρετῇ ὀλίγην μὲν, ἀλλ' εὐκράτον ἐνδείκνυται τὴν οὐσίαν, ἐξ ἧς διεπλάσθησαν, ἅμα δ' ἀρρυθμίᾳ τινὶ καὶ κακίᾳ τῶν ἐνεργειῶν ὀλίγην τε ἅμα καὶ φαύλην εἶναι σημαίνει τὴν οὐσίαν αὐτῶν. τὰ δὲ κατὰ χροῶς ὧδε χρὴ διορίζεσθαι. γλαυκοὶ μὲν ὀφθαλμοὶ λάμποντες ὑγρότητι καθαρᾷ τε καὶ οὐ πολλῇ φωτὸς λαμπροῦ γίνονται περιουσία, μέλανες δ' ἔμπαλιν. οἱ δ' αὖ μεταξὺ κατὰ τὰς ἀνὰ μέσον αἰτίας. γλαυκὸς μὲν οὖν ὀφθαλμὸς ἦτοι διὰ μέγεθος, ἢ λαμπρότητα τοῦ κρυσταλλοειδοῦς, ἢ προπετῆ θέσιν, ἢ διὰ τὴν τοῦ λεπτοῦ καὶ ὑδατώδους ὑγροῦ τοῦ κατὰ τὴν κόρην ὀλιγότητά τε καὶ καθαρότητα γίνεται· πάντων μὲν ἅμα συνελθόντων, ὁ γλαυκώτατος· εἰ δὲ τὰ μὲν αὐτῶν παρῆ, τὰ δὲ μὴ, τὸ μᾶλλον τε καὶ ἥττον ἐν γλαυκότητι συνίσταται. μέλας δ' ὀφθαλμὸς ἢ διὰ τὴν σμικρότητα τοῦ κρυσταλλοειδοῦς, ἢ διὰ τὴν ἐν βάθει θέσιν, ἢ ὅτι λαμπρόν τε καὶ αὐγοειδὲς ἀκριβῶς οὐκ ἔστιν, ἢ ὅτι τὸ λεπτὸν ὑγρὸν, ἦτοι πλεόν, ἢ οὐ καθαρὸν ἔστιν, ἢ διὰ τινα τούτων, ἢ διὰ πάντα πέφυκε γίνεσθαι. τὸ μᾶλλον δὲ καὶ ἥττον ἐν αὐτοῖς, ὡς ἔμπροσθεν εἴρηται. τὸ μὲν οὖν λεπτὸν ὑγρὸν, ὑδατωδέστερόν τε καὶ πλεόν γενόμενον, ὑγρότερον ἀποφαίνει τὸν ὀφθαλμόν. ὡσπερ γε καὶ εἰ παχύτερον, ἢ ἔλαττον γένοιτο ξηρότερον, τὸ δὲ κρυσταλλοειδὲς, εἰ μὲν σκληρότερον εἴη, ξηρότερον, εἰ δὲ μαλακώτερον, ὑγρότερον. οὕτως δὲ καὶ εἰ μὲν ὑπερβάλλοι τῆς συμμετρίας τοῦ λεπτοῦ, ξηρότερον· εἰ δ' ἀπολείποιο, τοῦναντίον.

12. Περὶ δὲ τῶν τῆς καρδίας κράσεων ἐξῆς λεγέσθω, πρότερόν γε τοῦτο ἀναμνησάντων ἡμῶν, ὡς ἕκαστον μέρος ἦτοι θερμότερον, ἢ ψυχρότερον, ἢ ξηρότερον, ἢ ὑγρότερον ἑαυτοῦ γεγονέναι φαμέν, οὐ πρὸς ἕτερόν τι παραβάλλοντες, ἀλλὰ πρὸς ἑαυτό. ὅπως γὰρ ἂν ἡ καρδία γένηται τινὶ φύσει ψυχροτέρα, πολὺ θερμοτέρα τὴν κρᾶσίν ἐστὶν ἐγκεφάλου τοῦ θερμοτάτου. τῆς μὲν οὖν θερμοτέρας ὡς πρὸς τὴν οἰκείαν συμμετρίαν καρδίας σημεῖα, τὰ μὲν ἀχώριστά τε καὶ οἰκεῖα, μέγεθος ἀναπνοῆς, καὶ σφυγμοῦ τάχος καὶ πυκνότης ἐστὶν, εὐτολμία τε καὶ τὸ πρὸς τὰς πράξεις ἄοκνον. εἰ δὲ ἐπὶ πλείστον ἦκει θερμότητος, ὄξυθυμία τε μανιώδης καὶ θρασύτης. ἔστι δὲ καὶ λάσιος αὐτοῖς ὁ θώραξ, καὶ μάλιστα τὰ στέρνα, καὶ τῶν καθ' ὑποχόνδριον ὄσα τούτοις πλησίον. ὡς ἐπὶ τὸ

πολύ δὲ καὶ τὸ σύμπαν σῶμα θερμὸν ἐπὶ θερμῇ τῇ καρδίᾳ γίνεται, πλὴν εἰ μὴ μεγάλως ἀντιπράττει τὸ ἥπαρ. εἰρήσεται δ' ὀλίγον ὕστερον ἅπαντος τοῦ σώματος τὰ γνωρίσματα. καὶ μέντοι καὶ ἡ τοῦ θώρακος εὐρύτης θερμότητος γνώρισμα, πλὴν εἰ μὴ κἀνταῦθά ποτε μεγάλως ὁ ἐγκέφαλος ἀντιπράξειεν. ἐπειδὴ τὸ μὲν τοῦ νωτιαίου μέγεθος ἀνάλογόν ἐστιν ἐκείνῳ τὰ πολλά, καὶ τηλικούτοι μὲν οἱ σπόνδυλοι τὸ μέγεθος, ἡλικὸς ὁ νωτιαῖος μυελός· ὥστε καὶ ἡ ῥάχις ὅλη. συμπήγνυται δὲ ὁ θώραξ ἐπὶ τῷ κατὰ τὸ μετάφρενον αὐτῆς μέρει, καθάπερ ἐπὶ τρόπιδι ναῦς, ὥστ' ἔξ ἀνάγκης ἔξει τὸ μὲν μῆκος ἴσον τῷ μεταφρένῳ, τὸ δ' εὖρος, ὅταν μὲν ἀνάλογον τῷ πάχει τῶν σπονδύλων ἢ σύμπηξις αὐτῷ γένηται κατ' ἐκείνους· ὅταν δὲ ἡ τῆς καρδίας θερμότης κρατήσασα διαφυσήσῃ τε καὶ ἀνευρύνη κατὰ τὴν πρώτην γένεσιν, ἀνάλογον τῇ ταύτης θερμότητι. διὸ καὶ ὅταν μὲν ἐπὶ σμικρᾷ κεφαλῇ ὁ θώραξ εὐρύς ᾖ, μέγιστον γίνεται γνώρισμα τῆς κατὰ τὴν καρδίαν θερμότητος· ὅταν δ' ἐπὶ μεγάλῃ σμικρὸς, ἰδικώτατον καὶ τοῦτο σημεῖόν ἐστὶ καρδίας ψυχροτέρας. εἰ δ' ἀνάλογον ἔχει τὴν κεφαλὴν, τοῖς ἄλλοις σημείοις διορίζου περὶ τῆς καρδίας, ὡς ἐκ θώρακος γε πηλικότητος οὐδὲν ληψόμενος. ἐπὶ δὲ ψυχροτέρας καρδίας σφυγμοὶ μικρότεροι τῶν συμέτρων, οὐ μὴν βραδύτεροί γε ἔξ ἀνάγκης ἢ ἀραιότεροι. ἡ ἀναπνοὴ δὲ, εἰ μὲν τοσοῦτον μικρότερος ὁ θώραξ, ὅσον ἡ καρδία ψυχροτέρα, τοῖς σφυγμοῖς ἀνάλογον· εἰ δὲ μείζων, ἢ κατὰ τὸ ποσὸν τῆς ψύξεως, οὐ σμικροτέρα μόνον, ἀλλὰ καὶ βραδυτέρα καὶ ἀραιότερα. δειλοὶ τὴν φύσιν οἱ τοιοῦτοι καὶ ἄτολμοί εἰσι καὶ μελληταί, καὶ ψιλὸν αὐτοῖς τὸ στέρνον τριχῶν ἐστὶ. περὶ δὲ σμικρότητος αὐτῆς διοριστέον, ὡς ἔμπροσθεν εἴρηται. κατὰ ταῦτα δὲ καὶ περὶ τῆς ὅλου τοῦ σώματος θερμότητος. ἡ δὲ ξηροτέρα καρδία τοὺς σφυγμοὺς ἐργάζεται σκληροτέρους, καὶ τὸν θυμὸν οὐχ ἔτοιμον μὲν, ἄγριον δὲ καὶ δύσπαστον, ὡς τὰ πολλά δὲ καὶ ὅλον τὸ σῶμα ξηρότερον, εἰ μὴ τὰ καθ' ἥπαρ ἀντιπράττει. ὑγροτέρας δὲ καρδίας σημεία, σφυγμοὶ μαλακοὶ, καὶ ἦθος εὐκίνητον μὲν πρὸς ὀργὴν, εὐκατάπαυστον δὲ, καὶ τὸ σύμπαν σῶμα ὑγρότερον, πλὴν εἰ μὴ τὰ καθ' ἥπαρ ἀντιπράττει.

13. Κατὰ δὲ συζυγίαν τῶν πρώτων ποιοτήτων αἱ δυσκρασίαι τῆς καρδίας ὧδε ἔχουσιν. θερμῆς καὶ ξηρᾶς καρδίας οἱ σφυγμοὶ σκληροὶ καὶ μεγάλοι, καὶ ταχεῖς, καὶ πυκνοὶ, καὶ αἱ ἀναπνοαὶ μεγάλαι τε καὶ ταχεῖαι, καὶ πυκναί. καὶ πολὺ δὴ

μᾶλλον εἰς τάχος ἐπιδιδόασιν καὶ πυκνότητα, οὐ συναυξηθέντος ἀνάλογον τῇ καρδίᾳ τοῦ θώρακος. πάντων οὗτοι λασιώτατοι τὰ κατὰ τὸ στέρνον εἰσὶ καὶ τὸ ὑποχόνδριον. εἰς δὲ τὰς πράξεις ἔτοιμοι καὶ θυμικοὶ καὶ ταχεῖς, ἄγριοι, καὶ ἀνήμεροι, καὶ ἰταμοὶ, καὶ ἀναίσχυντοι, καὶ τυραννικοὶ τοῖς ἡθεσι, καὶ γὰρ ὀξύθυμοι καὶ δύσπαστοι. περὶ δὲ τῆς ἅπαντος τοῦ σώματος κράσεως, ἔτι τε τῆς τοῦ θώρακος εὐρυχωρίας, ἀνάλογον τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένοις διοριστέον. εἰ δ' ὑγρότης ἐπικρατήσῃ ἅμα θερμότητι, λάσιοι μὲν ἦττον οἱ τοιοῦτοι τῶν προειρημένων, ἔτοιμοι δὲ εἰς τὰς πράξεις οὐδὲν ἦττον· οὐ μὴν ἄγριός γε ὁ θυμὸς, ἀλλ' εἰς ὀργὴν μόνον ἔτοιμοι. οἱ σφυγμοὶ δὲ μαλακοὶ τε καὶ μεγάλοι, καὶ ταχεῖς, καὶ πυκνοί. καὶ ἡ ἀναπνοή, τοῦ μὲν θώρακος ἀνάλογον ἔχοντος τῇ καρδίᾳ, κατὰ τὴν αὐτὴν ἰδέαν τοῖς σφυγμοῖς· μικροτέρου δὲ γενομένου, τοσοῦτον θάπτων τε καὶ πυκνοτέρα τῶν προειρημένων, ὅσον καὶ ὁ θώραξ μικρότερός ἐστιν. πολλῆς δὲ τῆς κατὰ τὴν κρᾶσιν ἐκτροπῆς γινομένης, καὶ μάλιστα εἰ κατὰ τὴν ὑγρότητα συμπέση τοῦτο, πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἔτι καὶ τὰ σηπεδονώδη νοσήματα γίνεται, διαφθειρομένων τε καὶ σηπομένων αὐτοῖς τῶν χυμῶν συμπεσεῖται, καὶ αἱ ἐκπνοαὶ μείζους τε καὶ θάπτους τῶν εισπνοῶν, κἄν τοῖς σφυγμοῖς ἢ συστολῇ ταχεῖα. ὑγροτέρας δὲ καὶ ψυχροτέρας καρδίας οἱ μὲν σφυγμοὶ μαλακοὶ, τὸ δὲ ἦθος ἄτολμόν τε καὶ δειλὸν, καὶ ὀκνηρόν. εἰσὶ δὲ καὶ ψιλοὶ τριχῶν οἱ τοιοῦτοι τὰ στέρνα, καὶ ἥκιστα μηνιῶσιν, ὥσπερ καὶ εἰς ὀργὴν οὐχ ἔτοιμοι. τὰ δὲ κατὰ θώρακα καὶ τὸ σύμπαν σῶμα τοῖς ἔμπροσθεν ὡσαύτως διοριστέον. ἡ ψυχροτέρα δὲ καὶ ξηροτέρα καρδία τοὺς μὲν σφυγμοὺς σκληροὺς ἐργάζεται καὶ μικροὺς· τὴν δὲ ἀναπνοὴν, εἰ μὲν ἀνάλογον τῇ ψυχρότητι μικρὸς ὁ θώραξ γένοιτο, σύμμετρον· εἰ δὲ μείζων, ἀραιὰν καὶ βραδεῖαν. ἀοργητότατοι πάντων οὗτοι· βιασθέντες μέντοι τισὶν ὀργισθῆναι, φυλάττουσι τὴν μῆνιν. εἰσὶ δὲ καὶ ἄτριχοι τὰ στέρνα πάντων μάλιστα. περὶ δὲ σμικρότητος τοῦ θώρακος, ἔτι τε τῆς τοῦ ὅλου σώματος ψυχρότητος ὁμοίως διοριστέον, ἔν κοινὸν ἐπὶ πᾶσι τοῖς εἰρημένοις ἐκείνο μεμνημένους, ὡς, ὅσα περὶ ἡθῶν ἢ νῦν, ἢ κατ' ἄλλον τινὰ γέγραπται λόγον εἰς διάγνωσιν κράσεως, οὐχ ὑπὲρ τῶν ἐκ φιλοσοφίας ἢ χρηστῶν ἢ μοχθηρῶν ἡθῶν ἐγγιγνομένων, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ἐμφύτων ἐκάστω λέλεκται.

14. Ἡπατος θερμότερου γνωρίσματα, φλεβῶν εὐρύτης, ἢ ξανθὴ χολὴ πλείων. ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τῆς ἀκμῆς καὶ ἡ μέλαινα, θερμότερον αὐτοῖς τὸ αἷμα, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ σύμπαν σῶμα, πλὴν εἰ μὴ τὰ κατὰ τὴν καρδίαν ἀντιπράττει, δασύτης τῶν καθ' ὑποχόνδρια καὶ γαστέρα. ψυχροτέρου δὲ στενότης φλεβῶν, φλέγμα πλεῖον, αἷμα ψυχρότερον, καὶ ἡ σύμπασα τοῦ σώματος ἕξις ψυχρότερα, εἰ μὴ τι πρὸς τῆς καρδίας θερμαίνοιτο, ψιλὰ τριχῶν ὑποχόνδριά τε καὶ γαστήρ. ξηροτέρου δὲ, τὸ μὲν αἷμα παχύτερόν τε καὶ ξηρότερον καὶ ὀλιγώτερον, αἱ φλέβες δὲ σκληρότεροι, καὶ ἡ σύμπασα τοῦ σώματος ἕξις ξηρότερα. ὑγροτέρου δὲ, τὸ μὲν αἷμα πλείον τε καὶ ὑγρότερον, αἱ φλέβες δὲ μαλακώτεροι· οὕτως δὲ καὶ τὸ σύμπαν σῶμα, πλὴν εἰ μὴ τὰ κατὰ τὴν καρδίαν ἀντιπράττει. θερμότερου δὲ ἅμα καὶ ξηροτέρου ἥπατος γνωρίσματα, λασιώτατον ὑποχόνδριον, αἷμα παχύτερόν τε ἅμα καὶ ξηρότερον, ἢ ξανθὴ χολὴ πλείστη, κατὰ δὲ τὴν ἀκμὴν καὶ ἡ μέλαινα, φλεβῶν εὐρύτης τε καὶ σκληρότης. οὕτως δὲ καὶ τὸ σύμπαν σῶμα. θερμότης μὲν γὰρ ἢ ἐκ καρδίας ὀρμωμένη νικῆσαι δύναται τὴν ἐξ ἥπατος ὀρμωμένην ψυχρότητα, καθάπερ γε καὶ ἡ ψυχρότης τὴν θερμότητα. τὴν ξηρότητα δὲ οὐχ οἷόν τε πρὸς τοῦναντίον ὑπὸ τῆς καρδίας ὑγροτέρας γενομένης ἀχθῆναι. μεταξὺ δὲ ἐστὶν ἢ ἀφ' ἥπατος ὑγρότης τῶν εἰρημένων. μᾶλλον μὲν γὰρ τῆς ἐν καρδίᾳ νικᾶται ξηρότητος, ἢ περ ἢ ξηρότης ὑπὸ τῆς ὑγρότητος· ἦττον δὲ τῆς θερμότητος, ἔτι δὲ μᾶλλον ἦττον ὑπὸ τῆς ψυχρότητος· εὐνικητοτάτη γὰρ αὕτη τῶν ἐξ ἥπατος ὀρμωμένων ποιότητων. εὐδηλον οὖν, ὡς, ἐπειδὴν εἰς ταῦτο συνδράμωσιν αἱ τῶν ἀρχῶν ἀμφοτέρων κράσεις, ὅλον ἀκριβῶς τὸ σῶμα κατ' ἐκείνας διατίθεται. λεχθήσεται δὲ ὀλίγον ὑστερον αὐτοῦ τὰ γνωρίσματα. τὸ δὲ ὑγρότερον ἅμα καὶ θερμότερον ἥπαρ ἦττον μὲν τοῦ θερμότερου καὶ ξηροτέρου τὰ καθ' ὑποχόνδριον ἐργάζεται λάσια, πλεῖστον δ' αἷμα, καὶ φλέβας μεγάλας, καὶ τὴν ἕξιν ὑγροτέραν καὶ θερμότεραν, εἰ μὴ τὰ κατὰ τὴν καρδίαν ἀντιπράττει. εἰ δὲ ἐπὶ πλεον ἀμφοτέροις ταῖς ποιότησιν ἐκ τραπέιη τοῦ κατὰ φύσιν, ἐτοιμῶς ἀλίσκεται τοῖς σηπεδονώδεσι καὶ κακοχύμοις νοσήμασιν· ἔτι μᾶλλον, εἰ ἐπὶ πλεῖστον μὲν αὐξηθεῖ τὸ ὑγρὸν, ἐπ' ὀλίγον δὲ τὸ θερμόν. εἰ δ' ἐμπαλιν ἐπ' ὀλίγον μὲν αὐξηθεῖ τὸ ὑγρὸν, ἐπὶ πλεῖστον δὲ τὸ θερμόν, ἦκιστα κακόχυμοι γίνονται. τὸ δ' αὖ ὑγρότερον καὶ ψυχρότερον

ἥπαρ ἄτριχον μὲν ἔχει τὸ ὑποχόνδριον, αἷμα δ' ἐργάζεται φλεγματικώτερον ἅμα φλεβῶν στενότητι, καὶ τὸ σύμπαν σῶμα παραπλησίως ἔχον, εἰ μὴ πρὸς τῆς καρδίας ἐς τὰναντία μετάγοιτο. τὸ δὲ ψυχρότερον καὶ ξηρότερον ἥπαρ ὀλιγαίμον τε καὶ στενόφλεβον ἐργάζεται τὸ σῶμα καὶ ψυχρότερον, ὑποχόνδριόν τε ψιλόν, εἰ μὴ κἄνταῦθα νικήσειεν ἡ καρδία.

15. Τῆς δὲ τῶν ὄρχεων κράσεως ἡ θερμὴ μὲν ἀφροδισιαστικὴ τέ ἐστι, καὶ ἀρρhenόγονος, καὶ γόνιμος, καὶ ταχέως δασύνει τὰ γεννητικὰ μόρια, συνεφάπτεται δὲ καὶ τῶν πέριξ, ἢ ψυχρὰ δὲ τὰναντία. καὶ ἡ μὲν ὑγρὰ πολύσπερμος τέ ἐστὶ καὶ ὑγρόσπερμος, ἢ ξηρὰ δὲ ὀλιγόσπερμος τε καὶ μετρίως παχύσπερμος. ἢ θερμότερα δὲ καὶ ξηρότερα παχυσπερμοτάτη τέ ἐστὶ καὶ γονιμωτάτη, καὶ τάχιστα πρὸς συνουσίαν ἐπεγείρει τὸ ζῶον εὐθέως ἐξ ἀρχῆς. ἀτὰρ οὖν οἱ τοιοῦτοι καὶ δασύνονται τάχιστα τὰ γεννητικὰ μόρια καὶ σύμπαντα τὰ πέριξ, ἄνω μὲν ἄχρι τῶν κατὰ τὸν ὀμφαλὸν χωρίων, κάτω δὲ μέχρι μέσων μηρῶν. ὀρμητικὴ μὲν οὖν ἢ τοιαύτη κρᾶσις ἱκανῶς ἐπ' ἀφροδισία, τάχιστα δὲ ἐμπιπλαμένη καὶ, εἰ βιάσαιτο, βλαπτομένη. συνελθούσης δὲ ὑγρότητος τῇ θερμότητι, λάσιοι μὲν ἦττον οἱ τοιοῦτοι, πολύσπερμοι δὲ μᾶλλον, οὐ μὴν ὀρέγονται γε μᾶλλον τῶν ἐτέρων, ἐξαρκούσι δ' ἀβλαβέστερον ἀφροδισίοις πλείοσιν. εἰ δ' ἱκανῶς ἀμφοῦ συναυξηθεῖ τὸ θ' ὑγρὸν καὶ θερμόν, οὐδ' ἀβλαβῶς ἀπέχονται τῶν ἀφροδισίων. εἰ δ' ὑγρότεροι καὶ ψυχρότεροι τὴν κρᾶσιν οἱ ὄρχεις γένοιτο, ψιλὰ τὰ πέριξ τριχῶν, καὶ βραδέως ἀφροδισιάζειν ἄρχονται, καὶ οὐδ' ὀρμητικοὶ πρὸς τὴν ἐνέργειάν εἰσιν, ὑδατώδες δὲ καὶ λεπτὸν αὐτοῖς τὸ σπέρμα καὶ ὀλίγον ἐστὶ, καὶ θηλύγονον, καὶ ἄγονον. ἢ ψυχρότερα δὲ καὶ ξηρότερα κρᾶσις ὁμοία μὲν τᾶλλα τῇ προειρημένη κρᾶσει, παχύτερον δ' αὐτοῖς τὸ σπέρμα, καὶ παντάπασιν ὀλίγον.

16. Αἱ δ' ὅλου τοῦ σώματος ἕξις εἴρηται μὲν που καὶ πρόσθεν, ὡς ὁμοιοῦνται καρδίᾳ καὶ ἥπατι· κρατεῖ δὲ ἢ ὁμοιότης τοῦ σφοδροτέραν ἔχοντος ἡντιναοῦν τῶν πρώτων ποιότητων, ἃς δὴ καὶ δραστηκᾶς ὀνομάζουσιν. ὅλου δὲ τοῦ σώματος ἢ ἕξις ἐπ' ἐκείνων λέγεται μάλιστα τῶν μορίων, ὅσα θεωμένοις ὑποπίπτει πρῶτα. μύες δὲ εἰσιν οὗτοι, πᾶσι τοῖς ὄστοις περιβεβλημένοι, σύνθετοί τινες σάρκες ἐκ τε τῆς ἀπλῆς τῆς πρώτης σαρκὸς, ἔτι τε τῶν

ίνων, αἷς αὐται περιπεφύκασιν. ἡ γὰρ οἰκεία τῶν μυῶν οὐσία ταύτ' ἐστὶν ἄμφω. τὰ δ' εἰς αὐτοὺς ἦκοντα τῶν ἀγγείων οἶον ὄχετοί τινές εἰσιν, οὐ συμπληροῦντες αὐτῶν τὴν οὐσίαν, ἀλλ' ὑπηρετοῦντες εἰς διαμονήν. εἰρήσεται γοῦν καὶ τὰ τῆς τούτων κράσεως γνωρίσματα κατὰ τὴν εὐκρατον οἴκησιν. ἐξαλλάττουσι γὰρ αἱ δύσκρατοι τὸ δέρμα, καθ' ἑαυτὰς τυποῦσαι, καὶ διαφθεῖρουσιν ἕνια τῶν γνωρισμάτων. οὕτως δὲ καὶ εἰ κατὰ τὴν εὐκρατον χώραν ὥρα θέρουσ ἐαυτὸν ἠλίω τις παραβάλλοι γυμνὸν, ἐξαλλάξει τῶν γνωρισμάτων ὅσα κατὰ χρόαν τέ ἐστι καὶ τὴν ἐν μαλακότητι καὶ σκληρότητι σύστασιν. εἰ δ' ὥσπερ εὐκρατόν ἐστι τὸ χωρίον, οὕτως καὶ αὐτὸς εὐκράτως διαιτῶτο, μήτ' ἐξοπτόμενος ἐν ἠλίω γυμνὸς ἐκάστης ἡμέρας ἐπὶ πλείστον, ἀλλὰ μήτ' ὥσπερ ἔνιοι, δίκην παρθένου σκιατραφούμενος, ἀκριβῆ τὰ τῆς κράσεως ἐνδείξεται γνωρίσματα. καὶ τοίνυν ὡς ἐπὶ τούτων τοῦ λόγου γενησομένου, προσέχωμεν ἤδη τὸν νοῦν αὐτῶ. συμμέτρου κράσεως γνωρίσματα πρὸς ὄλην τοῦ ζώου τὴν ἕξιν ἢ χροιά μὲν ἐξ ἐρυθροῦ καὶ λευκοῦ συμμιγῆς· αἱ τρίχες δὲ ξανθαὶ μετρίως καὶ οὐλαὶ τὰ πολλά· συμμετρία δὲ σαρκώσεως ἐν ποσότητι καὶ ποιότητι. μέσον γὰρ ἀκριβῶς ἐστὶ τὸ τοιοῦτον σῶμα πασῶν τῶν ὑπερβολῶν, ὡς ἂν καὶ νοουμένων τε καὶ λεγομένων πρὸς αὐτό. καὶ γὰρ τὸ παχὺ σῶμα πρὸς τοῦτο λέγεται παχὺ, καὶ τὸ λεπτόν ὡσάυτως πρὸς τοῦτο, πολύσαρκόν τε καὶ ὀλιγόσαρκον, καὶ πιμελώδες, καὶ σκληρόν, καὶ μαλακόν, καὶ λάσιον, καὶ ψιλόν. οὐδὲν οὖν τούτων ἐστὶ τὸ σύμμετρον, ἀλλ' οἷος ὁ Πολυκλείτου κανὼν εἰς ἄκρον ἦκει συμμετρίας ἀπάσης, ὡς ψαυόντων μὲν μήτε μαλακὸν φαίνεσθαι, μήτε σκληρόν, μήτε θερμόν, μήτε ψυχρόν, ὀρώντων δὲ μήτε λάσιον, μήτε ψιλόν, μήτε παχὺ, μήτε ἰσχνόν, ἢ τινα ἐτέραν ἔχον ἀμετρίαν. Ὅσα δὲ τοῦ συμμέτρου θερμότερα μὲν ἐστὶν, οὐ μὴν ὑγρότερα γε, ἢ ξηρότερα κατὰ τὸ σαρκώδες γένος, καὶ ὑπὲρ τούτου γὰρ ὁ ἐνεστηκὼς λόγος, φαίνεται μὲν δῆπου καὶ ἀπτομένοις θερμότερα τοσοῦτον, ὅσον πέρ ἐστι τῇ κράσει θερμότερα. λασιώτερα δὲ τοσοῦτον ἔσται, ὅσον περ καὶ θερμότερα, καὶ πιμελῆς ἦττον ἔχοντα, τῇ χροιά δὲ ἐξέρυθρα, καὶ μελανότριχα εἶναι. ψυχροτέρας δὲ κράσεως σημεῖα τὸ ἄτριχον, τὸ πιμελώδες, τὸ ψυχρόν ἀπτομένοις. ἡ χροιά δ' αὐτοῖς ἅμα ταῖς θριξὶ πυρρότερα. πολλῆς δὲ τῆς ψύξεως οὔσης, πελιδνὴ πῶς ἐστὶν, καὶ καλεῖν ἕθος ἐστὶν ἐνίοις τῶν ἰατρῶν τοὺς τοιοῦτους μολυβδοχρῶτας.

ἡ δὲ ξηρότερα κρᾶσις ἰσχυρότερα τέ ἐστὶ καὶ σκληρότερα τῆς εὐκράτου τοσοῦτον, ὅσον περ ἂν ἢ ξηρότερα, τὰ δ' ἄλλα παραπλήσιος. καὶ ἡ ὑγρότερα δὲ τὰ μὲν ἄλλα παραπλήσιος, εὐσαρκότερα δὲ καὶ μαλακώτερα.

17. Καὶ μὴν καὶ κατὰ συζυγίαν τῶν πρώτων ποιοτήτων αἱ δυσκρασίαι γινόμεναι σύνθετον ἔχουσι καὶ τὴν τῶν γνωρισμάτων ιδέαν. ἡ μὲν γὰρ θερμότερα καὶ ξηρότερα, λασιώτερα, καὶ θερμότερα, καὶ σκληρότερα, καὶ ἀπίμελός ἐστὶ, καὶ ἰσχνή, καὶ μελανόθριξ. εἰ δὲ ἐπὶ πλέον ἦκει θερμότητος, καὶ μελάγχρους. ἡ θερμότερα καὶ ὑγρότερα κρᾶσις μαλακώτερα τε καὶ εὐσαρκότερα, καὶ θερμότερα τῆς ἀρίστης κράσεως εἰς τοσοῦτόν ἐστιν, εἰς ὅσον ἀμφοτέραις ἀυξηθῆ ταῖς ποιότησιν. ἐπὶ πλείστον δὲ ἀυξηθεῖσα τοῖς σηπεδονώδεσιν ἐτοίμως ἀλίσκεται νοσήμασιν, ὅτι καὶ κακόχυμος ἐτοίμως γίγνεται. εἰ δ' ὀλίγω μὲν ὑγρότερα εἶη, παμπόλλω δὲ θερμότερα, καὶ μαλακώτεροι μὲν ὀλίγω τῶν συμμέτρων οἱ τοιοῦτοι, καὶ σαρκωδέστεροι, λασιώτεροι δὲ οὐκ ὀλίγω· καὶ μὲν δὴ καὶ ἀπτομένοις οὐκ ὀλίγω θερμότεροι. μέλαινα δ' αὐτοῖς αἱ τρίχες, καὶ ἡ σὰρξ ἀπίμελος. εἰ δ' ὀλίγω μὲν εἶη θερμότερα, παμπόλλω δὲ ὑγρότερα, μαλακὴ τούτοις ἐστὶν ἡ σὰρξ, καὶ πολλή, καὶ τὸ χρῶμα συμμιγῆς ἐξ ἐρυθροῦ καὶ λευκοῦ, καὶ ψαυόντων ὀλίγω θερμότεροι. συλλήβδην δ' εἰπεῖν ἐπὶ τῶν κατὰ συζυγίαν κράσεων, αἰ τῆς ἐπικρατούσης ποιότητος ἐπικρατήσῃ τὰ γνωρίσματα. ἡ ψυχροτέρα δὲ καὶ ὑγρότερα κρᾶσις, ἐπ' ὀλίγον μὲν ἀμφοῖν ἠυξημένων, ἄτριχός τέ ἐστὶ καὶ λευκή, καὶ μαλακή, καὶ παχεῖα, καὶ πιμελώδης. ἐπὶ πλείον δὲ τὰ μὲν ἄλλα κατὰ ἀναλογίαν τῆς τῶν ποιοτήτων ἀυξησεως· ἡ χροιά δὲ ἅμα ταῖς θριξὶ πυρρὰ, καθάπερ γε καὶ εἰ ἐπὶ πλείστον ἀμφοῖν ἠυξημένων πελιδνή. εἰ δ' ἄνισος ἢ ἀυξησις εἶη τῶν ποιοτήτων, ἐπικρατήσῃ τὰ τῆς μᾶλλον ἠυξημένης ἴδια. εἰ δὲ τὸ ψυχρόν ἅμα τῶ ξηρῶ κατ' ἴσον ἀυξηθεῖη, φύσει σκληρόν καὶ ἰσχνόν ἴσχυουσι τὸ σῶμα, καὶ ἄτριχον, ἀπτομένοις δὲ ψυχρόν. ἡ πιμελή δὲ ὅμως αὐτοῖς, καίτοι γε ἰσχυοῖς οὔσι, παρέσπαρται τῇ σαρκί. τὰ δὲ τῶν τριχῶν καὶ τῆς χροιάς ἀνάλογον τῶ μέτρῳ τῆς ψυχρότητος. μεταπεσοῦσης δὲ τῆς θερμῆς καὶ ξηρᾶς κράσεως ἐν τῶ χρόνῳ τῆς παρακμῆς εἰς τὴν ξηράν τε καὶ ψυχράν, ἢ ἕξις τῶν τοιούτων ἰσχνή καὶ σκληρὰ, μελαγχολικὴ δὲ ἐστὶ καὶ διὰ τοῦτο μέλαινα τε ἅμα καὶ δασεῖα.

κρατούσης δὲ τῆς ἐτέρας τῶν ποιοτήτων παρὰ πολὺ, τῆς δ' ἐτέρας ὀλίγον τι τοῦ συμμέτρου παραλλαττούσης, ἐπικρατήσῃ μὲν τὰ τῆς ἐπικρατούσης, ἀμυδρὰ δὲ ἔσται τὰ τῆς ἐτέρας γνωρίσματα. ἐπὶ πᾶσι δὲ τοῖς εἰρημένοις τε καὶ μέλλουσι λέγεσθαι κοινὸν γνώρισμα κράσεως, εἰ μὲν εὐψυκτον εἶη τὸ μόριον, ἦτοι ψυχρότης, ἢ ἀραιότητος, εἰ δὲ δύσψυκτον, ἦτοι θερμότητος, ἢ πυκνότητος, εἰ δ' ὑπὸ τῶν ξηραίνοντων βλάπτοιο, ἀύχηρόν τε, καὶ ξηρόν, καὶ δυσκίνητον γένοιτο, ξηρότητος, ὥσπερ γε καὶ εἰ βαρύνοιτο πρὸς τῶν ὑγραίνοντων, ὑγρότητος. ἐπιβλέπειν δὲ καὶ εἰ ὡσαύτως ἀλλήλοις ἅπαντες οἱ μῦες, ἢ οὐχ ὡσαύτως κέκρανται, συνεπισκοπούμενον ἐν ἅπασι πηλικότητα τῶν ὑποβεβλημένων ὀστέων. ἐνίοτε γοῦν ἰσχυρότερον εἶναι δοκεῖ τὸ μέρος, οὐκ ὄν ἰσχυρότερον, ὅσον ἐπὶ τοῖς μυσὶ, διὰ δὲ τὴν στενότητα τῶν ὀστέων τοιοῦτον φανταζόμενον. οὕτως δὲ καὶ παχύτερον ἐνίοις εἶναι δοκεῖ πολλάκις, οὐ διὰ τὴν εὐρύτητα τῶν ὀστέων, ἀλλὰ διὰ τὸ τῆς σαρκὸς πλῆθος, ἦτις ἀύξανομένη τε καὶ μειουμένη, σκληροτέρα τε καὶ μαλακωτέρα γενομένη, ξηρότερον ἢ ὑγρότερον ἀποφαίνει τὸ μόριον. ἢ μὲν οὖν ὀλίγη τε καὶ σκληρὰ, τὸ ξηρότερον· ἢ πολλή δὲ καὶ ἢ μαλακὴ, τὸ ὑγρότερον. οὕτω δὲ καὶ αἱ μεταξὺ χῶραι τῶν ὁμοιομερῶν σωμάτων, ἦτοι πλεόν ὑγρὸν ἐν αὐταῖς, ἢ ἔλαττον περιέχουσαι, καὶ ἦτοι παχύτερον, ἢ λεπτότερον, ἢ ὑγρότερον, ἢ ξηρότερον ἀποφαίνει τὸ μόριον· ὑγρότερον μὲν, ἔνθα λεπτότερα τε καὶ πλείων ἐστὶν ἢ ὑγρότης, ξηρότερον δὲ, ὅπου παχύτερα τε ἅμα καὶ ἐλάττων. αὐτὰ μὲν γὰρ τὰ στερεὰ τοῦ σώματος μόρια, τὰ ὄντως στερεὰ καὶ πρῶτα, κατ' οὐδένα τρόπον οἷόν τέ ἐστὶν ὑγρότερα ποιεῖν, ἀλλ' ἰκανὸν, εἰ κωλύει τις αὐτὰ μὴ διὰ ταχέων ξηραίνεσθαι, τὰς δὲ διαλαμβανούσας αὐτὰ χώρας ἔνεστι πληροῦν ὑγρότητος, ἦτοι τοίας, ἢ τοίας. τοιαύτη δὲ ἐστὶν ἢ οἰκεία τροφή τῶν ὁμοιομερῶν ἐκ παραθέσεως, οὐ δι' ἀγγείων ἐλκομένη. κοινὸς δὲ καὶ οὗτος ὁ λόγος ἁπάντων ἐστὶ τῶν μορίων, καὶ ῥηθήσεται καὶ αὐθις ἐν τῇ τῶν ὑγιεινῶν καὶ νοσῶδων αἰτίων διδασκαλίᾳ. νυνὶ δὲ τῶν ἐφεξῆς ἐχώμεθα.

18. Γαστρὸς γνωρίσματα, τῆς μὲν φύσει ξηροτέρας, εἰ ταχέως διψῶδεις γίνονται, καὶ ὀλίγον αὐτοῖς ἀρκοίη ποτὸν, καὶ βαρύνονται τῷ πλείονι, καὶ κλύδωνας ἴσχυοιεν, ἢ ἐπιπολάξοι τὸ περιπεῦθον αὐτοῖς, ἐδέσμασί τε χαίροιεν ξηροτέροις· ὑγροτέρας δὲ, εἰ μήτε διψῶδεις

γίνονται, καὶ τὸ πλεῖον ὑγρὸν ἀλύτως φέροιεν, ἐδέσμασί τε χαίροιεν ὑγροτέροις. ἢ δὲ θερμοτέρα φύσει γαστήρ πέττει μὲν ἄμεινον, ἢ ὀρέγεται, καὶ πολὺ μᾶλλον ὅσα σκληρὰ φύσει καὶ δυσσαλλοίωτα· διαφθείρεται γὰρ ἐν αὐτῇ τὰ εὐσαλλοίωτα· χαίρουσα δὲ τοῖς θερμοῖς ἐδέσμασί τε καὶ πόμασιν, οὐδ' ὑπὸ τῶν ψυχρῶν οὐδὲν βλάπτεται, κατὰ γε τὴν ἕμμετρον χρῆσιν. ἢ δὲ ψυχροτέρα φύσει γαστήρ, ὀρεχθῆναι μὲν ἀγαθὴ, πέψαι δὲ οὐκ ἀγαθὴ, καὶ μάλιστα ὅσα δυσσαλλοίωτα καὶ ψυχρὰ τῶν ἐδεσμάτων ἐστίν. ὀξύνεται γοῦν ἐτοίμως ἐν αὐτῇ. διὰ τοῦτο καὶ ὀξυρεγμῶδης ἐστὶν ἢ τοιαύτη γαστήρ, καὶ χαίρει μὲν τοῖς ψυχροῖς, βλάπτεται δὲ ῥαδίως ἀμετροτέρον χρησαμένη. οὕτως δὲ καὶ τῶν ἔξωθεν αὐτῇ προσπιπτόντων ψυχρῶν οὐ φέρει τὴν πολυχρόνιον ὁμίλιαν, ὥσπερ οὐδ' ἢ θερμῆ τῶν θερμῶν. αἱ μέντοι διὰ νόσον ἐν τῇ γαστρὶ δυσκρασίαι ταύτη διαφέρουσι τῶν ἐμφύτων, ἢ τῶν ἐναντίων ἐπιθυμοῦσιν, οὐ τῶν ὁμοίων, ὥσπερ αἱ σύμφυτοι. αἱ δὲ κατὰ συζυγίαν ἐν τῇ γαστρὶ δυσκρασίαι διὰ τῆς τῶν ἀπλῶν γνωρισθῆσονται συνθέσεως. ἀκριβῶς δὲ χρῆ προσέχειν τὸν νοῦν τοῖς εἰρημένοις, διακρίνοντας αὐτὰ τῶν ῥηθησομένων. οὐ μόνον γὰρ ἢ κοιλία διψῶδεις τε καὶ ἀδίψους ἐργάζεται, καὶ ψυχροῦ καὶ θερμοῦ πόματος ὀρεκτικούς, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τὸν θώρακα σπλάγχνα, καρδιά καὶ πνεύμων. ἀλλ' οἷ γε διὰ τὴν τούτων θερμότητα διψῶντες εἰσπνεύουσι τε πλεόν, ἐκφυσῶσι τε μακρόν, αἰσθάνονται τε κατὰ τὸν θώρακα τοῦ καύματος, οὐχ ὥσπερ οἱ διὰ τὴν γαστέρα κατὰ τὰ ὑποχόνδρια. καὶ μὲν δὴ πίνοντες οὐκ εὐθέως ἤσυχάζουσι, καὶ τὸ ψυχρὸν πόμα ἴσθησιν αὐτῶν μᾶλλον τὴν δίψαν, ἢ περὶ τὸ πολὺ θερμόν. ἀναψύχει δὲ αὐτοὺς καὶ ὁ ψυχρὸς ἀήρ εἰσπνεόμενος, οὐδὲν ἐπικουφίζων τοὺς ἐκ γαστρὸς διψῶδεις. οὕτως δὲ καὶ οἱ ἐναντίως ἔχοντες ὑπὸ τῆς ψυχρᾶς εἰσπνοῆς αἰσθητῶς ἀνιῶνται.

19. Καὶ μέγιστόν ἐστι τοῦτο γνώρισμα τῆς ἐν πνεύμονι ψυχρότητος. ὥσπερ δὲ εἰσπνεόντες ψυχρὸν αἰσθάνονται σαφῶς ἀνίας τε καὶ ψύξεως, οὕτως τὸ θερμόν αὐτοῖς ἐστὶ φίλιον. ἀλλὰ καὶ φλεγματικά περιπτώματα χρεμπτόμενοι ἅμα καὶ μετὰ βηχὸς ἀναπτύουσιν. αἱ ξηρότητες δὲ τοῦ πνεύμονος ἀπεριττοὶ τέ εἰσι καὶ καθαρὰ τῷ φλέγματι, καὶ λαμπρὰν ἔχουσι τὴν φωνήν, καθάπερ αἱ ὑγρότητες τὸ ἐναντίον ἀλαμπῆ μὲν ἐργάζονται καὶ βραγχώδη τὴν φωνήν, ἐντρέχει

δ' αὐτοῖς περιπτώματα, μεῖζόν τε καὶ ὀξύτερον φθέγγασθαι προελομένοις. οὐ μὴν αὐτό γε τὸ τῆς φωνῆς μέγεθος ὑπὸ τῆς θερμότητος αὐτῆς, ὡσπερ οὐδ' ἡ σμικρότης ὑπὸ τῆς ψυχρότητος, γίνεται· ἀλλὰ τὸ μὲν εὐρύτητι τῆς τραχείας ἀρτηρίας, ἐκφυσῆσει τε σφοδροτέρᾳ, σμικρότης δὲ τοῖς ἐναντίοις ἀκολουθεῖ. ὥστε οὔτε διὰ παντὸς, οὔτε πρώτως, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός τε καὶ μόναίς ταῖς συμφύτοις κράσεσι, οὐ ταῖς ἐπικτητοῖς, ἔπεται τὸ τῆς φωνῆς μέγεθος τε καὶ ἡ σμικρότης. ὅτι μὲν γὰρ τοιάδε τὰ ὄργανα διὰ

20. τὴν κρᾶσιν ἐγένετο, τοῖς τοιούτοις δὲ ἔπεται τοιάδε φωνή, ἐκ φωνῆς διὰ τοῦτο ἔνεστι περὶ τῆς συμφύτου κράσεως συλλογίζεσθαι. καὶ γὰρ ἡ λεία φωνὴ λειότητι τῆς ἀρτηρίας ἔπεται, καθάπερ ἡ τραχεῖα τραχύτητι. λειότης μὲν οὖν ἀρτηρίας συμμετρία κράσεως ἔπεται, τραχύτης δὲ ξηρότητι. τραχύτης μὲν γὰρ ἐπὶ ἀνωμαλία, κατὰ ξηρὸν σῶμα. τὴν δὲ ἀρτηρίαν ἐργάζεται σκληρὰν μὲν ἢ τῶν ὁμοιομερῶν αὐτῆς μορίων ξηρότης, ἀνώμαλον δὲ ἢ τῆς παρεσπαρμένης τούτοις ὑγρότητος ἔνδεια. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον οὔτε ἡ ὀξεῖα φύσει φωνὴ χωρὶς στενότητος φάρυγγος, οὔθ' ἡ βαρεῖα χωρὶς εὐρύτητος δύναται γίνεσθαι. στενότης μὲν οὖν ἐμφύτου ψυχρότητος ἔκγονός ἐστιν, εὐρύτης δὲ θερμότητος. ἀνάλογον δὲ ταῖς φυσικαῖς διαφοραῖς τῶν φωνῶν αἰ κατὰ πάθος ἐπιτελοῦνται, γνωρίσματα καὶ αὐταὶ γινόμεναι τῶν ἐργαζομένων αἰτίων, ὑπὲρ ὧν αὐτάρκως ἐν τοῖς περὶ φωνῆς διώρισται. τὰ δ' ἄλλα μόρια τοῦ ζώου τὰ ἐντὸς ἀμυδρὰ τῆς κράσεως ἔχει τὰ γνωρίσματα. πειρατέον δὲ ὁμῶς αὐτὰ διὰ τε τῶν ὠφελούντων καὶ βλαπτόντων διαγιγνώσκειν, ἔτι τε κατὰ τὰς τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἐνεργείας. εἴρηται δὲ ἐν τῷ τρίτῳ περὶ τῶν ἐν τοῖς συμπτώμασιν αἰτίων, ὡς ἦτις ἐκάστης δυνάμεως ἀρετὴ τε καὶ κακία, ἢ προηγουμένη κρᾶσις ἐστιν. τὰ μὲν οὖν τῶν κράσεων γνωρίσματα καὶ ἤδη λέλεκται.

21. Τὰ δὲ περὶ τὸ μέγεθος ἦτοι τὴν διάπλασιν, ἢ τὸν ἀριθμὸν, ἢ τὴν θέσιν ἐσφαλμένα, ὅσα μὲν ὑποπίπτει ταῖς αἰσθήσεσιν, γνωρισθῆναι ῥᾶδιον. τῶν δ' οὐχ ὑποπιπτόντων τὰ μὲν δύσγνωστα, τὰ δὲ ἄγνωστα ἐστίν. τὸ μὲν οὖν τῆς κεφαλῆς μέγεθος τε καὶ σχῆμα, καὶ σὺν αὐτῇ τὸ τοῦ ἐγκεφάλου πρόδηλόν τέ ἐστι καὶ πρόσθεν εἴρηται. κατὰ ταῦτά δὲ καὶ τὸ τοῦ θώρακος· οὕτως δὲ καὶ ὅσα κατ' ὠμοπλάτας, ἢ ὠμους, ἢ

βραχίονας, ἢ πῆχεις, ἢ ἄκρας χεῖρας, ἢ ἰσχίον, ἢ μηρὸν, ἢ κνήμην, ἢ πόδας, οὐ χαλεπὸν διαγιγνώσκειν, ἂν τε κατὰ τὴν διάπλασιν ἐσφαλμένον ἢ τι τῶν τοιούτων, ἂν τε κατὰ τὸ μέγεθος, ἂν τε κατὰ τὸν ἀριθμὸν, ἢ τὴν σύνθεσιν τῶν συντιθέντων αὐτά. πρόδηλοι δὲ καὶ αἱ τῆς ἐνεργείας ἐφ' ἐκάστου βλάβαι. τὰ δ' ἐντὸς τοῦ σώματος οὐ πάντα διαγνωσθῆναι δυνατόν. γαστέρα μὲν γὰρ τινος οὕτω σμικρὰν τε καὶ στρογγύλην, καὶ προπετὴ κατὰ τὸ ὑποχόνδριον ἔθεασάμην, ὡς ἐναργῶς φαίνεσθαι κατὰ περιγραφὴν ἰδίαν ὁρῶσί τε καὶ ἀπτομένοις. οὕτω δὲ καὶ κύστιν τινὸς ἔθεασάμην ἐγκειμένην τε καὶ σμικρὰν, ὡστ', εἴ ποτε χρονίσειε περὶ τὴν ἔκκρισιν τῶν οὔρων, ὄγκος ἐφαίνετο περιγεγραμμένος ἐναργῶς. οὐ μὴν τῶν ἄλλων τι τῶν ἐντὸς ἐναργῆ διάγνωσιν παρέσχε μοί ποτε. πειρᾶσθαι μέντοι χρὴ διαγιγνώσκειν, ὡς οἶόν τέ ἐστιν, ἀρετὴν τε καὶ κακίαν αὐτῶν, εἰ καὶ μὴ κατ' ἐπιστήμην βεβαίαν, ἀλλ' οὖν κατὰ στοχασμὸν τινα τεχνικὸν, οἶον εἰ οὕτως ἔτυχεν ἐπὶ ἥπατος. εἶδον γὰρ τινὰς ἤδη καὶ πολλοὺς στενάς μὲν φλέβας ἔχοντας, ἄχρουν δὲ τὸ σύμπαν σῶμα, καὶ εἰ βραχὺ πλείω προσηνέγκαντο τροφῆς, καὶ μᾶλλον εἰ φυσώδη, καὶ παχέα, καὶ γλίσχρα, τοὺς μὲν ὡσπερ τινὸς βάρους ἐγκειμένου καὶ κρεμαμένου, κατὰ τὸ δεξιὸν ὑποχόνδριον αἰσθανομένους ἐν βάθει, τοὺς δὲ μετὰ τάσεως ὀδυνώδους. ἐπὶ τούτων οὖν εἰκός ἐστι καὶ μικρὸν εἶναι τὸ ἥπαρ, καὶ στενὸν ταῖς διεξόδοις. ἕτερον δὲ ἔθεασάμην φλεγματικὸν μὲν ὄλην τὴν ἕξιν, ἐμοῦντα δὲ ἐκάστης ἡμέρας χολὴν ὠχράν. ἔγνω οὖν χρῆναι καὶ τὰ διαχωρήματα αὐτοῦ θεάσασθαι, καὶ ὀλιγοστὸν εἶχε χολῆς. ἔτεκμηράμην οὖν τούτῳ τὸν τὸ χολῶδες ὑγρὸν ἐξοχετεύοντα πόρον οὐ μικρὰν ἑαυτοῦ μοῖραν εἰς τὸν πυλωρὸν τῆς γαστρὸς ἀποπέμπειν, ὡς ἐπ' ἐνίων φαίνεται ζώων. ἐξ ὧν δῆλον, ὡς ἐν τοῖς ἀδήλοισι τῇ αἰσθήσει μεγάλα συντελεῖ πρὸς διάγνωσιν ἢ τε τῶν ἐξ ἀνατομῆς φαινομένων γνῶσις, ἢ τε τῶν ἐνεργειῶν τε καὶ τῶν χρειῶν εὔρεσις. ὅστις οὖν διαγνωστικὸς εἶναι βούλεται τῶν ὡς εἴρηται νῦν ἐσφαλμένων σωμάτων, ἐν ταῖς ἀνατομαῖς αὐτὸν γυμναστέον ἐστί, κἂν ταῖς τῶν ἐνεργειῶν τε καὶ χρειῶν εὔρέσει. γέγραπται δὲ ὑπὲρ πάντων ἰδία καθ' ἑτέρας πραγματείας, ὑπὲρ ὧν ἐπὶ τε λευτῇ τοῦ λόγου παντὸς εἰρήσεται, χάριν τοῦ γινώσκειν τοὺς φιλομαθεῖς ἕκαστον ὧν ἂν ὀρεχθῶσι μαθεῖν, ἐκ ποίας μάλιστα πραγματείας ἀναλέγεσθαι χρῆ. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἄλλοις.

22. Ὅσα δὲ ἐν τῷ νῦν ἐστὶ νοσώδη σώματα, τούτέστιν ὅσα νοσεῖ, διαγιγνώσκειν χρὴ καὶ ταῦτα, ταῖς μὲν αἰσθήσεσιν ὑποπίπτοντα τῇ μεταβολῇ τῶν κατὰ φύσιν αὐτοῖς ὑπαρχόντων, ἐν μεγέθει, καὶ χροίᾳ, καὶ σχήματι, καὶ ἀριθμῷ, καὶ θέσει, καὶ τῇ κατὰ σκληρότητα, καὶ μαλακότητα, καὶ θερμότητα, καὶ ψυχρότητα διαφορᾷ· μὴ φαινόμενα δὲ, καθόλου μὲν φάναι, ταῖς βλάβαις τῶν ἐνεργειῶν, ἢ τοῖς ἐκκρινόμενοις, ἢ ταῖς ὀδύναις, ἢ τοῖς ὄγκοις τοῖς παρὰ φύσιν, ἢ τισιν τούτων, ἢ πᾶσι. κατὰ μέρος δὲ, τὰς μὲν κατὰ τὸν ἐγκέφαλον νοσώδεις διαθέσεις ἢ τοῖς τῆς παραφροσύνης εἶδουσιν, ἢ ταῖς τῶν αἰσθήσεων ἢ φαντασιῶν βλάβαις, ἢ ταῖς τῶν προαιρετῶν, ἢ τοῖς ἐκκρινόμενοις δι' ὑπερώας, καὶ ῥινός, καὶ ὄτων, ἢ ταῖς τῶν κατ' αὐτὸν ὀδυνῶν διαφοραῖς. τὰς δὲ κατὰ τὴν καρδίαν ἕκ τε τῶν τῆς δυσπνοίας εἰδῶν καὶ παλμῶν τῶν κατ' αὐτὴν, ἔτι τε τῶν κατ' αὐτὴν σφυγμῶν καὶ τὰς ἀρτηρίας, ὀξυθυμίας τε καὶ ἀθυμίας, καὶ πυρετῶν, καὶ τῶν καταψύξεων, καὶ τῶν ἐν τῷ χρώματι διαφορῶν, ἀλγημάτων τε τῶν κατ' αὐτὴν. τὰς δὲ καθ' ἥπαρ, ἕκ τε τῆς τῶν χυμῶν ἐνδείας τε καὶ πλεονεξίας, ἐκτροπῆς τε τῆς εἰς τὸ παρὰ φύσιν, καὶ ἀχροίας, καὶ προσέτι τοῖς κατὰ τὴν ἀνάδοσιν, ἢ θρέψιν, ἢ τὴν τῶν περιττωμάτων ἐκκρίσιν ὑπαλλαττομένοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς βάρεσι τοῖς κατ' αὐτὸ, καὶ ὄγκοις, καὶ ἀλγήμασιν, οὐ τοῖς ἐγχωρίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ συμπάθειαν ὅσα γίνεται, κατὰ τινα δυσπνοίας ιδέαν καὶ βηχός. οὕτως δὲ καὶ τὰ κατὰ τὴν γαστέρα τοῖς περὶ τὴν πέψιν τε καὶ τὴν ὄρεξιν τῆς ὑγρᾶς ἢ ξηρᾶς προσφορᾶς, ἢ περὶ τὴν τῶν περιττωμάτων ἐκκρίσιν ἀμαρτανομένοις· ὡσαύτως δὲ καὶ τοῖς λυγξίν, ἐρυγαῖς, ναυτίαις, ἐμέτοις, αὐταῖς τῶν ἐμουμένων ταῖς ιδέαις. καὶ μὲν γε καὶ ὅσα κατὰ θώρακα, δυσπνοίας, βηξίν, ὀδύνας ταῖς κατ' αὐτὸν, τῇ τῶν ἀναβηττομένων διαφορᾷ. καὶ τὰ κατὰ τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν νοσήματα, δύσπνοιά τε καὶ βήξ, ἢ τε κατὰ τὸν τόπον ὀδύνη, τὰ τε ἀναπτύμενα, καὶ αἱ τῆς φωνῆς βλάβαι γνωρίζουσιν. ἀνάλογον δὲ καὶ πᾶσι τῶν ἄλλων μορίων ἀπάντων ἐξ ὄγκου, καὶ ὀδύνης, καὶ βλάβης ἐνεργειῶν, ἔτι τε τῆς τῶν ἐκκρινόμενων διαφορᾶς αἱ διαγνώσεις ἔσσονται. ὄγκους μὲν δὴ τοὺς παρὰ φύσιν ἐν φλεγμοναῖς, καὶ ἐρυσιπέλασι, καὶ σκίρροισι, καὶ οἰδήμασιν ἕξεταστέον. ἀλγημα δὲ, καθ' ὃν ἂν ἐρείδη τόπον, ἢτοι συνεχείας λύσιν, ἢ ἀλλοίωσιν ἀθρόαν ἐνδείκνυται. λύεται μὲν οὖν ἢ συνέχεια τομῇ, καὶ διαβρώσει, καὶ θλάσει, καὶ τάσει. ἀλλοιοῦται

δὲ ἢ οὐσία θερμότητι, καὶ ψυχρότητι, καὶ ξηρότητι, καὶ ὑγρότητι. βλάπτεται δὲ ἢ ἐνέργεια τριχῶς, ἢ ἀρρώστως, ἢ πλημμελῶς, ἢ μηδ' ὅλως γιγνομένη. ὅσα δ' ἐκκρίνεται, τὰ μὲν ὡς μόρια τῶν πεπονθῶτων, τὰ δὲ ὡς περιπτώματα, τὰ δὲ ὡς ἐν αὐτοῖς περιεχόμενα, κατὰ φύσιν ἕκαστον ἐνδειξίν ἰδίαν ποιήσεται. λέλεκται δὲ περὶ τῶν τοιούτων ἀπάντων ἐπὶ πλέον ἐν τῇ τῶν πεπονθῶτων τόπων πραγματεία, μηδενὸς αὐτὴν ὑπὸ μέθοδον τῶν ἐμπροσθεν ἀγαγόντος, ἢ τὸ τέλειον ἀποδόντος, ὡσπερ οὐδ' ἄλλην οὐδεμίαν ὧν ὑπῆρξαντο μὲν οἱ παλαιοὶ, οὐ συνετέλεσαν δέ. τῶν μὲν δὴ νοσοῦντων σωμάτων ἐξ ἐκείνης τῆς πραγματείας μαθάνειν χρὴ τὰ γνωρίσματα, τῶν νοσησόντων δὲ καὶ τῶν ὑγιασθησομένων ἐκ τῆσδε τῆς μεθόδου.

23. Τὰ μὲν οὖν τῶν νοσησόντων ἐν τῷ μεταξὺ τὴν ιδέαν ἐστὶ τῶν τε τοῖς ὑγιαίνουσι καὶ τοῖς νοσοῦσι συμβαινόντων. κατὰ φύσιν μὲν γὰρ ἅπαντα τοῖς ὑγιαίνουσιν ὑπάρχει, παρὰ φύσιν δὲ τοῖς νοσοῦσιν, καθόσον νοσοῦσιν. ἐν μεθορίῳ δὲ τούτων ἐστὶ τὰ δηλωτικὰ σημεῖα τῶν νοσησόντων, ἔνια μὲν ἐκ τοῦ γένους ὑπάρχοντα τῶν κατὰ φύσιν, ἀλλὰ ποσότησιν, ἢ ποιότησιν, ἢ καιροῖς ὑπηλλαγμένα, τινὰ δὲ ἐκ τῶν παρὰ φύσιν μὲν, ἀλλὰ μικρότερα τῶν ἐν ταῖς νόσοις. καὶ διὰ τοῦτο καὶ αἱ διαθέσεις μὲν αὐταὶ τῶν σωμάτων, ὅσα νοσήσειν ὑπέδειξα, τῶν οὐδετέρων εἰσὶ, καὶ τὰ δηλοῦντα αὐτὰς σημεῖα. πρώτως μὲν γὰρ ταῦτα ὑγείαν δηλοῖ, δευτέρως δὲ τὰς νόσους. καὶ γίνεται τὰ αὐτὰ σημεῖα κατὰ τὴν πρὸς τι σχέσιν, οὐδέτερά τε καὶ νοσώδη· τὰ μὲν τὴν ἤδη διάθεσιν δηλοῦντα οὐδέτερα, τὰ δὲ τὴν ἐσομένην προδηλοῦντα νοσώδη. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον, καὶ ὅσα τοῖς νοσοῦσιν ἐπιφαίνεται σημεῖα σωτήρια, λεχθήσεται μὲν ὑγιεινὰ, διότι τὴν ἐσομένην ὑγείαν προδηλοῖ· λεχθήσεται δὲ καὶ νοσερὰ, καθόσον τὴν ὑπάρχουσαν νόσον ἐνδείκνυται. καὶ δῆλον ὡς, ὅσαπερ ἀμφοῖν ἐστὶ δηλωτικὰ, λεχθῆναι ἂν οὐδέτερα καθ' ἓν τι τῶν σημαινομένων τῆς οὐδετέρου φωνῆς. οὐδὲν δὲ θαυμαστόν, τὰ αὐτὰ σημεῖα τοὺς τρεῖς ἔχειν λόγους ἐν διαφερούσαις σχέσεσιν, ὑγιεινὰ τε καὶ νοσερὰ, καὶ οὐδέτερα λεγόμενα. καθ' ἕτερον δὲ σημαινόμενον, ὅσα τοῖς ἀνακομιζόμενοις ἐκ νόσων ὑπάρχει σημεῖα, λέγομεν οὐδέτερα, καθ' ὃ, οἶμαι, καὶ τὰ τῶν ἐν γήρα. ταῦτα μὲν οὖν ἅπαντα πλείοσιν ὑποπέπτωκεν ἐννοίαις τε καὶ λόγοις. ὅσα δὲ τοῖς ἀμέμπτως ὑγιαίνουσιν ὑπάρχει, μόνῃ τῇ τῶν ὑγιεινῶν ἐννοίᾳ, καὶ ὅσα

τοῖς νοσοῦσι μὴ προδηλοῦντα τὴν ἐσομένην ὑγείαν, μόνη καὶ ταῦτα τῆ τῶν νοσῶδων ὑποπέπτωκεν ἐννοία. περὶ μὲν δὴ τούτων ἐξῆς εἰρήσεται. τὰ δὲ τῆς μελλούσης νόσου προγνωστικὰ διέλθωμεν πρότερον. διττῆς δὲ οὔσης τῆς αὐτῶν διαφορᾶς, προχειρισώμεθα πρότερον τὰ ποσότησιν, ἢ ποιότησιν, ἢ καιροῖς, οὐκ αὐταῖς ταῖς οἰκείαις ἰδέαις ἐξηλλαγμένα τῶν κατὰ φύσιν, οἷον ὄρεξιν σιτίων ἐπιτεταμένην, ἢ ἐκλελυμένην, ἢ μὴ κατὰ τὸν συνήθη καιρὸν, ἢ οὐ συνήθων ἐδεσμάτων, ἢ ἀπόκρισιν τῶν περιπτωμάτων τῆς τροφῆς ἐλαττόνων, ἢ πλειόνων, ἢ ὑγροτέρων, ἢ σκληροτέρων. οὕτως δὲ καὶ τῶν ὑγρῶν περιπτωμάτων ἔνδεια, καὶ πλεονεξία παρὰ τὸ κατὰ φύσιν, ἢ χροιάς, ἢ συστάσεως ἐξάλλαξις, ἢ καιροῦ κενώσεως, ἀγρυπνία τε καὶ πλείων ὕπνος, ἢ οὐκ ἐν καιρῷ τῷ συνήθει. κατὰ ταῦτα δὲ καὶ ἡ περὶ πόμα πλεῖον, ἢ ἔλαττον, ἢ θερμὸν, ἢ ψυχρὸν ἐπιθυμία παρὰ τὸ σὺνηθες. ὡσπερ γε καὶ ἡ περὶ τὴν τῶν ἀφροδισίων χρῆσιν ἄμετρος ἢ ἄκαιρος ἐπιθυμία, ἰδρῶτες πλείους τοῦ δέοντος, ἢ ἐλάττους, ὄγκος εἰς τὰς κινήσεις, ἢ πειρωμένων κινεῖσθαι βαρύτης, ἢ ἐκλυσίς ἰσχυρὰ, καταμηνίων κρύψις, ἢ πλείων, ἢ ἐλάττων κένωσις. οὕτω δὲ καὶ ἡ δι' αἰμορροΐδων. ἀλλὰ καὶ ἡ κατ' αὐτὴν τὴν ἐδωδὴν ἢ πόσιν οὐχ ὁμοία τῆ πρόσθεν ἡδονῇ γνώρισμά ἐστι μέλλοντος νοσήματος. οὕτως δὲ καὶ ἡ τῆς διανοίας ἀμβλύτης οὐ κατὰ φύσιν, ἢ ἐπιλησμοσύνη τις ἀήθης, ἢ φαντασιωδέστεροι τῶν ἔμπροσθεν ὕπνοι. καὶ μὲν δὴ καὶ ἀκοή, καὶ ὄσφρησις, καὶ ὄψις ἀμβλύτεραί τε καὶ ἀχλωδέστεραι. καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ὅσα κατὰ φύσιν ὑπῆρξε, τὰ μὲν ἀυξανόμενα, τὰ δὲ μειούμενα, τὰ δὲ καιροῖς τισιν, ἢ ποσότησιν, ἢ ποιότησιν ἐξαλλαπτόμενα. καὶ γὰρ οὖν καὶ τοῦ σώματος ὄγκος, ἐλάττων τε καὶ μείζων γινόμενος, ἐρυθρότερός τε καὶ λευκότερος, ἢ οἷον πελιδνότερος, καὶ μελάντερος, καὶ ἐρυγαί τε καὶ πταρμοί, καὶ φύσαι πλείους ἢ ἐλάττους τῶν κατὰ φύσιν. οὕτω δὲ καὶ ὅσα διὰ ῥινῶν, ἢ ὑπερώας, ἢ ὠτων, οἷς ὁ ἐγκέφαλος ἐκκαθαίρεται, ποσότησιν, ἢ ποιότησιν, ἢ καιροῖς ἐξαλλαπτόμενα. ταῦτα μὲν ἅπαντα τοῦ γένους τῶν κατὰ φύσιν ἐστίν. δῆξις δὲ γαστρὸς, ἢ κατὰ στόμαχον, ἢ κατὰ τι τῶν ἐντέρων, ἢ

24. ἐπὶ τοῖς διαχωρουμένοις, ἢ ἐμουμένοις, ἢ οὐρουμένοις, ἢ τις ἕτερος μέτριος πόνος, ἐκ τοῦ γένους μὲν ἐστὶ τῶν παρὰ φύσιν, οὕτω δὲ νοσεῖν οἱ οὕτως ἔχοντες λέγονται, καθάπερ

οὐδ' οἱ βαρυνόμενοι τὴν κεφαλὴν, ἢ ἀλγοῦντες, ὅταν γε μηδέπω διὰ ταῦτα πρὸς τὰ συνήθη τῶν ἔργων ἐμποδίζωνται. καὶ ὁ γε τοῦ νοσεῖν ὄρος οὗτός ἐστιν ἐπὶ ταῖς τοιαύταις διαθέσεσι. καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῷ πρὸς τι τὴν αὐτὴν διάθεσιν ἤδη τε νοσῶδη καὶ οὐδετέραν ἐροῦμεν ἔτι. πρὸς γὰρ τὴν ῥώμην τῆς φερούσης ῥαδίως ἢ νικωμένης ἤδη δυνάμεως ἦτοι νόσος ἐστίν, ἢ οὐδετέρα διάθεσις ἐκάστη τῶν εἰρημένων. οὕτω δὲ καὶ ὅσα κατὰ τὰς αἰσθήσεις, οὐκ ἐν τῷ μᾶλλον τε καὶ ἥττον ἀλλήλων διενηνόχασιν, ἀλλ' ὅσα τῷ γένει παρὰ φύσιν ἐστί. καὶ τοῦτ' ἐστὶ νοσῶδη σημεῖα, μέχρι περ ἂν ἦ σμικρὰ, καὶ μηδέπω τῶν εἰθισμένων πράξεων ἀπάγειν ἱκανά. τοιαῦτα δ' ἐστὶ κατὰ μὲν τὴν γεῦσιν, ὅταν ἀλμυρᾶς, ἢ πικρᾶς, ἢ τινος ἑτέρας ποιότητος ἔμφασις ἢ τοῖς ἐσθιομένοις τε καὶ πινομένοις ἅπασιν, ἢ καὶ χωρὶς τοῦ προσάρασθαι τι τὸ σίαλον αὐτὸ φαίνεται τοιοῦτον. κατὰ δὲ τὴν ὄσφρησιν, ὅταν ἦτοι τινὸς αἰσθανώμεθα μιᾶς ποιότητος, οὐδενὸς ὄσφρητοῦ παρόντος, ἢ καὶ προσφέροντες πλείω τε καὶ διαφέροντα πάντων αὐτῶν ὡς ὁμοίων αἰσθανώμεθα. πολλάκις δὲ οὐδ' ὄλως αἰσθησις ἡμῖν οὐδενὸς, ἢ δυσώδους τινὸς γίνεται, μηδενὸς παρόντος δυσώδους. κατὰ δὲ τὴν ἀκοὴν ἦχοι καὶ ψόφοι τοῦ παρὰ φύσιν εἰσίν. ὡσπερ γε καὶ κατὰ τὴν ὄψιν, ὅσα προφαίνεσθαι δοκεῖ, μέλανά τε καὶ ὀρφνώδη, καὶ κυανὰ, καὶ πυρρὰ, καὶ ξανθὰ, καὶ τὰ μὲν στρογγύλα, τὰ δὲ προμήκη· καὶ τὰ μὲν ἰσχνὰ, τὰ δὲ παχέα, παραπέτασθαι πάντα δοκοῦντα. κατὰ δὲ τὴν ἀπτικὴν αἰσθησιν, ὅταν ἀνωμαλία τις, ἢ πύκνωσις, ἢ βάρος, ἢ τάσις, ἢ ναρκώδης ἢ ἐλκώδης διάθεσις ἐμφαίνεται καθ' ὅλην τὴν ἔξιν. οὕτως δὲ καὶ καθ' ὅτιοῦν μέρος ἢ τάσις, ἢ θλίψις, ἢ δῆξις, ἢ βαρύτης, ὅταν σμικραὶ τινες ὦσι καὶ μὴ μόνιμοι, τὴν μὲν διάθεσιν οὐδετέραν εἶναι δηλοῦσι. προαγγέλλουσι δὲ νόσον.

25. Ὅσα δὲ ἐν τοῖς ἤδη νοσοῦσι γίνεται σημεῖα, τὰ μὲν ὑγείαν δηλοῦντα, τὰ δὲ θάνατον, ὑγεινὰ μὲν τὰ πρότερα, τὰ δὲ ἕτερα τῷ γένει μὲν νοσερὰ, κατ' εἶδος δὲ ὀλέθρια λέγεται. λαμβάνεται δὲ, καθόλου μὲν εἰπεῖν, ἐκ τε τῶν ἐνεργειῶν ἀρετῆς τε καὶ κακίας, κατὰ μέρος δὲ ἐκ τῶν κατὰ μέρος ἐνεργειῶν, ὧν τὰ γένη πρόσθεν εἴρηται, πρῶτον μὲν τὸ τῶν ἀρχῶν, δεύτερον δὲ τὸ τῶν ἀπ' ἐκείνων πεφυκότων, καὶ τρίτον τὸ τῶν ἰδίων μὲν ἐχόντων διοίκησιν, ἀπὸ δὲ τῶν ἀρχῶν ἀποφύσεις τινὰς δεχομένων. τὸ γὰρ δὴ τέταρτον γένος τῶν τότε ῥηθέντων,

ἐξ ἑαυτοῦ μὲν ἄχρηστον εἰς τὰς προγνώσεις, κατὰ συμβεβηκὸς δὲ, κἄν τούτων ἔσται ποτε πρόγνωση, ὡσπερ γε κἄν τῶν περιττωμάτων διὰ παντός. ἐκ τούτων μὲν λόγῳ συμπαθείας, ἐκ δὲ τῶν περιττωμάτων, ὅτι πέψεως καὶ ἀπεψίας ἐν αὐτοῖς ἐστὶ σημεῖα. ὥστε οὐκ ἐνδέχεται μὴ δηλοῦν αὐτὰ διὰ παντός, ἦτοι τὴν φύσιν ἐπικρατεῖν τῆς ὕλης, ἢ τὴν ὕλην τῆς φύσεως, ἢ οὐδέτερον οὐδετέρου. ὑγιεινὰ μὲν οὖν σημεῖα λεχθήσεται, κρατούσης τῆς φύσεως, νοσώδη δὲ, κρατουμένης, οὐδέτερα δὲ τὰ ἐν ταῖς ἰσοσθενέσι μάχαις. τὰ μὲν δὴ τῆς ἐναργοῦς πέψεως σημεῖα τῶν ὑγιεινῶν ἐστὶ, καθάπερ καὶ τὰ τῆς ἀπεψίας νοσερὰ, τὰ δὲ οὔτε πέψιν, οὔτε ἀπεψίαν ἐναργῶς ἐνδεικνύμενα τῆς τῶν οὐδετέρων ἐστὶ φύσεως. οὐδέτερα δὲ καὶ ὅσα νῦν μὲν τοῦτο, νῦν δὲ τοῦναντίον δηλοῖ, καθάπερ οἱ μελαινόμενοι δάκτυλοι. τοιαῦτα δ' ἐστὶ καὶ τὰ κριτικὰ συμπτώματα. λέλεκται δὲ ὑπὲρ ἀπάντων αὐτῶν ἐν τοῖς περὶ κρίσεως, ὡσπερ καὶ περὶ τῶν καθ' ἑκάστην ἐνέργειαν ἐν τοῖς περὶ συμπτωμάτων αἰτίοις. ἐκ τούτων οὖν χρὴ τὴν κατὰ μέρος ἀπασαν αὐτῶν ὕλην ἀναλέγεσθαι. ἐγὼ δὲ μήκουσ φειδόμενος ἐνταυθοῖ μὲν ἤδη καταπαύσω τὸν περὶ τῶν σημείων λόγον, μεταβήσομαι δὲ ἐπὶ τὸν περὶ τῶν αἰτίων.

26. Ἐπεὶ δὲ καὶ τούτων ἐστὶ τὰ μὲν ὑγιεινὰ, τὰ δὲ νοσερὰ, τὰ δὲ οὐδέτερα, πρῶτον περὶ τῶν ὑγιεινῶν ὁ λόγος ἔσται. ἐπεὶ δὲ καὶ τούτων αὐτῶν τὰ μὲν ἦν φυλακτικά, τὰ δὲ ποιητικά τῆς ὑγείας, ἔστι δὲ καὶ χρόνῳ, καὶ ἀξιῶματι πρότερα τὰ φυλακτικά τῶν ποιητικῶν, ἀπὸ τῶν φυλακτικῶν νῦν ἀρκτέον. ὄντος τοίνυν οὐχ ἑνὸς τοῦ ὑγιεινοῦ σώματος, ἀλλὰ πλειόνων, ὡς ἔμπροσθεν διώρισται, καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἴδιον ἔσται τὸ φυλακτικόν, ὅτι καὶ πᾶν αἴτιον ἐν τῷ πρὸς τι. πάλιν οὖν κἄνταυθα τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς ἀρίστης κατασκευῆς τοῦ σώματος ποιητέον, ἐπισκεπτομένους τὰ πρὸς ταύτην ὑγιεινὰ. τὴν δὲ εὔρεσιν αὐτῶν ἢ τοῦ πράγματος αὐτοῦ φύσιν ὑπαγορεύει. εἰ μὲν γὰρ ἦν ἀπαθὲς καὶ ἀναλλοίωτον τὸ σῶμα, διὰ παντός ἂν ἔμενεν ἢ ἀρίστη κατασκευὴ, καὶ οὐδὲν ἂν ἐδεῖτο τέχνης ἐπιστατούσης αὐτῷ. ἐπειδὴ δὲ ἀλλοιοῦται, καὶ διαφθείρεται, καὶ τρέπεται, μὴ φυλάττον ἦν εἶχεν ἐξ ἀρχῆς κατάστασιν, ἐπικουρίας ἐν τοσοῦτῳ δεῖται. καθ' ὅσους οὖν τρόπους ἀλλοιοῦται, τοσαῦτα γένη καὶ τῶν ἐπικουριῶν ἔξει, τουτέστι τῶν φυλακτικῶν αἰτίων, ἃ πρόδηλον ἤδη κἄξ αὐτῶν τῶν εἰρημένων, ὡς

ἐπανορθωτικά τῷ γένει τετύχηκεν ὄντα. τῷ δὲ κατὰ βραχὺ ποιεῖσθαι τὰς ἐπανορθώσεις, πρὶν ἀθρόον ἀπαντῆσαι τὸ βλάβος, οὐ προφυλακτικά τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι κακοῦ πρὸς τῶν ἰατρῶν κέκληται, ἀλλὰ φυλακτικά τῆς παρουσίας κατασκευῆς. ἀλλοιοῦται τοίνυν τὸ σῶμα, πρὸς μὲν τινῶν ἐξ ἀνάγκης, πρὸς δὲ τινῶν οὐκ ἐξ ἀνάγκης. λέγω δὲ ἐξ ἀνάγκης μὲν, οἷς ἀδύνατον αὐτῷ ἐστὶ μὴ πλησιάζειν, οὐκ ἐξ ἀνάγκης δὲ τὰ λοιπά. τὸ μὲν γὰρ τῷ περιέχοντι διὰ παντός ὁμιλεῖν, ἐσθίειν τε καὶ πίνειν, καὶ ἐγρηγορῆναι, καὶ ὑπνοῦν ἀναγκαῖον αὐτῷ, ξίφεισι δὲ καὶ θηρίοις οὐκ ἀναγκαῖον. ὅθεν ἐν μὲν τῷ προτέρῳ γένει τῶν αἰτίων ἢ περὶ τὸ σῶμα τέχνη καταγίνεται, κατὰ

27. δὲ δεύτερον οὐκέτι. ὅποσα τοίνυν ἐστὶ τὰ ἐξ ἀνάγκης ἀλλοιοῦντα τὸ σῶμα, διελόμενοι, καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἴδιόν τι γένος αἰτίων ὑγιεινῶν εὐρήσομεν. ἔστιν οὖν ἐν μὲν ἐκ τῆς τοῦ περιέχοντος ἀέρος ὁμιλίας, ἕτερον δὲ ἐκ κινήσεως καὶ ἡσυχίας ὄλου τε τοῦ σώματος καὶ κατὰ τὰ μόρια. τρίτον, ἐξ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως. τέταρτον, ἐκ τῶν προσφερομένων. πέμπτον, ἐκ τῶν ἐκκρινόμενων, ἢ ἐπεχομένων. ἕκτον, ἐκ τῶν ψυχικῶν παθῶν. ὑπὸ τούτων γὰρ ἀπάντων ἀνάγκη τὸ σῶμα διατίθεσθαι πως. ὑπὸ μὲν τοῦ περιέχοντος, ἦτοι θερμαινόμενον, ἢ ψυχόμενον, ἢ ξηραινόμενον, ἢ ὑγραινόμενον, ἢ κατὰ συζυγίαν τούτων τι πάσχον, ἢ καθ' ὅλην τὴν οὐσίαν ἀλλοιούμενον. ἐκ κινήσεως δὲ καὶ ἡσυχίας, ἀμέτρων ἀμφοῖν γινομένων, ἢ θερμαινόμενον, ἢ ξηραινόμενον, ἢ ψυχόμενον, ἢ ὑγραινόμενον, ἢ κατὰ συζυγίαν τι τούτων πάσχον. οὕτω δὲ καὶ ἐξ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως ἀνάγκη πως πάσχειν αὐτό. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον ἐκ τῶν προσφερομένων, ἢ ἐκκρινόμενων, ἢ ἐπεχομένων. ἅπαντα γὰρ ταῦτα, τὰ μὲν ἄντικρυς, τὰ δὲ διὰ μέσων ἐτέρων αἰτίων ἀλλοιοῖ τὸ σῶμα, καὶ διαφθείρει τὴν ὑγίαν. καὶ γέγραπται περὶ τούτων αὐτῶν ἰδίᾳ καθ' ἕκαστον ἐν τῇ τῶν ὑγιεινῶν πραγματείᾳ. τὰ μὲν οὖν ἅπαντα τὰ νῦν εἰρημένα γένη τῶν ὑγιεινῶν αἰτίων ὕλαι τινὲς ὑπάρχουσι· μετὰ δὲ τῆς δεούσης χρήσεως αἴτια γίνεται φυλακτικά τε καὶ ὑγιεινά· διαμαρτανόμενα δὲ τῆς συμμετρίας, νοσώδη καθίσταται. ὥστε δηλὸν ἤδη κἄν τούτων, ὡς οὐχ ἑτέρας μὲν οὐσίας τῶν ἐκτὸς τούτων πραγμάτων ὑγιεινὰς ἡμῖν, ἑτέρας δὲ νοσερὰς ὑποληπτέον, ἀλλὰ τὰς αὐτὰς ἐν τῷ πρὸς τι ποτὲ μὲν ὑγιεινὰς, ποτὲ δὲ νοσώδεις γινομένας.

ήνικα μὲν γὰρ δεῖται κινήσεως τὸ σῶμα, τὸ μὲν γυμνάσιον ὑγιεινὸν, ἢ δὲ ἡσυχία νοσερόν· ἡνικα δὲ ἀναπαύσεως, ὑγιεινὸν μὲν ἢ ἡσυχία, νοσερόν δὲ τὸ γυμνάσιον. ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ σιτίων καὶ πομάτων καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων. ἕκαστον γὰρ, ἐπειδὴν δεομένῳ τῷ σῶματι προσάγεται μετὰ τῆς οἰκείας ποσότητος καὶ ποιότητος, ὑγιεινὸν γίνεται· τῷ δὲ ἦτοι μὴδ' ὅλως δεομένῳ προσφερόμενον, ἢ οὐκ ἐν τῷ προσήκοντι μέτρῳ, νοσῶδες καθίσταται. καὶ δύο εἰσὶν οὗτοι σκοποὶ περὶ τε τὸ ὑγιεινὸν καὶ τὸ νοσερόν, ἢ ποιότης τε καὶ ἢ ποσότης τοῦ προσφερομένου· τὸ γὰρ καὶ τὸν καιρὸν, ὡς ἕτερόν τι τούτων, τρίτον ἐπεισάγειν ἐν τοῖς εἰρημένοις περιεχόμενον, οὐκ εὐλόγον. εἰ γὰρ δεῖται τὸ σῶμα τοιοῦδε καὶ τοσοῦδε τοῦ προσφερομένου, δηλονότι καὶ κατὰ τὸν καιρὸν τὸν δέοντα προσφέρεται. καὶ ἢ γένεσις τῷ καιρῷ ἐκ τοῦ ῥευστὸν καὶ εὐμετάβλητον εἶναι τὸ θνητὸν σῶμα, καὶ δεῖσθαι κατὰ τὰς μεταβολὰς ἄλλοτ' ἄλλοίων τῶν ὠφελούντων. ὥστε οὐκ ἔστιν ἐπὶ τῷ γένει τρίτον ἐν τοῖς εἰρημένοις ὁ καιρὸς. εἰς δὲ τὴν διδασκαλίαν αὐτῷ πολλάκις ὡς τρίτῳ χρώμεθα διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν.

28. Ἐπεὶ δὲ ἐν τούτοις τοῖς σκοποῖς τὰ τε ἄλλα τῶν αἰτίων τῶν ὑγιεινῶν καὶ τὸ νῦν ἡμῖν προκείμενόν ἐστι γένος, αὐθις ἀναλάβωμεν αὐτά. τῇ τοίνυν ἀρίστη κατασκευῇ τοῦ σώματος, ἐπειδὴν εὐκρατον ἢ τὸ περιέχον, ἀρμόσει συμμετρία τῶν τε ἄλλων ἀκριβῆς, ὧν ἀρτίως εἶπον, ἡσυχίας τε καὶ κινήσεως, καὶ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως, καὶ τῶν προσφερομένων τε καὶ ἐκκρινόμενων. ἐπειδὴν δὲ δύσκρατον ἢ, εἰς τοσοῦτον καὶ τὰς συμμετρίας ἐξαλλάττειν προσήκει, εἰς ὅσον καὶ τὰ τῆς εὐκρασίας διέφθαρται. σκοποὶ δὲ τῆς συμμετρίας, ἐπὶ μὲν τοῦ περιέχοντος, ὡς μὴτε φρίττειν διὰ κρύος, μὴθ' ἰδροῦν διὰ θάλπος· ἐν δὲ τοῖς γυμνασίοις, ὅταν πρῶτον ἄρξηται πονεῖν τὸ σῶμα, καταπαύειν εὐθύς· ἐν δὲ τοῖς ἐδέσμασι, πέψεως ἀκριβεία, καὶ διαχωρήσεως συμμετρία κατὰ τε τὸ ποῖον καὶ κατὰ τὸ ποσόν. ἰσάζει δὲ πως ἐπὶ τούτων ἢ ὄρεξις τῇ πέψει, ὥστε οὐδ' ἐπιστάτου δέονται, τοῦ τὸ ποσὸν ἐκάστου τῶν προσφερομένων μετρήσοντος. ἢ γὰρ ἀρίστη φύσις, ὅσον ὀρέγεται, τοσοῦτον καὶ πέττει καλῶς. οὕτω δὲ καὶ τῶν ὕπνων τὸ ποσὸν ἢ φύσις αὐτῇ μετρεῖ τοῖς ἐν ἀρίστη κατασκευῇ, καὶ παύονται τηνικαῦτα ὑπνοῦντες, ὅταν μηκέτι δέηται τὸ σῶμα. καὶ δὴ καὶ οὕτως αὐτῶν διαιτωμένων,

ἐν ταῖς ἐκκρίσεσιν οὐδὲν πλημμελεῖται κατὰ γαστέρα, καὶ οὔρα, καὶ ὄλον τὸ σῶμα. τὰς μὲν γὰρ ἢ συμμετρία τῶν προσφερομένων, τὴν δὲ καθ' ὄλον τὸ σῶμα διαπνοὴν ἢ τῶν γυμνασίων ὑγιεινὴν ἀπεργάζεται χρῆσις. ἀπέχεσθαι δὲ δηλονότι τῆς ἀμετρίας αὐτοὺς χρῆ ἀπάντων τῶν ψυχικῶν παθῶν, ὀργῆς, λύπης, θυμοῦ, φόβου, καὶ φθόνου, καὶ φροντίδος. ἐξίστησι γὰρ καὶ ταῦτα, καὶ ἄλλοιοῖ τὸ σῶμα τῆς κατὰ φύσιν συστάσεως. Ἐφροδισίων δὲ κατὰ μὲν Ἐπίκουρον οὐδεμία χρῆσις ὑγιεινῆ, κατὰ δὲ τὸ ἀληθές ἐκ διαλειμμάτων τηλικούτων, ὡς ἐπὶ ταῖς χρήσεσι μὴτ' ἐκλύσεως αἰσθάνεσθαι, καὶ κουφότερον αὐτὸν ἑαυτοῦ δοκεῖν γεγονέναι καὶ εὐπνούστερον. ὁ δὲ καιρὸς τῆς χρήσεως, ὅταν ἀκριβῶς μέσον ἢ τῶν ἕξωθεν περιστάσεων ἀπασῶν τὸ σῶμα, μὴθ' ὑπερπεπληρωμένον, μὴθ' ἐνδεές, μὴθ' ὑπερεψυγμένον, μὴθ' ὑπερθερμασμένον, ἢ ἐξηρασμένον, ἢ ὑγρασμένον ἀμέτρως. εἰ δὲ καὶ διαμαρτάνοιεν ποτε κατὰ τι, σμικρὸν μὲν ἔσται τὸ διαμαρτανόμενον. ἄμεινον δὲ θερμασμένῳ μᾶλλον, ἢ ὑπερεψυγμένῳ, καὶ ὑπερπεπληρωμένῳ, ἢ ἐνδεεῖ, καὶ ὑγρασμένῳ, ἢ ἐξηρασμένῳ τῷ σῶματι χρῆσθαι τοῖς ἀφροδισίοις. ποιότητα δὲ ἐκάστου τῶν εἰρημένων ἐπὶ τῆς ἀρίστης κατασκευῆς ἐκλέγεσθαι δεῖ. γυμνασίου μὲν γὰρ, ἐν ᾧ πάντα τὰ μόρια τοῦ σώματος ἀνάλογον κινεῖται, καὶ μὴ τὸ μὲν ὑπερπονεῖ, τὸ δὲ ἐνδεέστερον πονεῖ· τῶν δὲ ἐσθιομένων τε καὶ πινομένων τὸ εὐκρατότατον ταῦτα γὰρ οἰκειότερα ταῖς εὐκράτοις φύσεσιν. ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν ἄλλων.

29. Εἰ δὲ τι τῆς ἀρίστης κατασκευῆς ἀπολείποιο τὸ σῶμα, μὴ πολλῶ δὲ τοῦτο, καὶ τὰ φυλακτικά δὴ τῆς ὑγείας αἰτία κατὰ τὴν ἀναλογίαν ὑψηλαγμένα γενήσεται. πλειόνων δὲ τοιούτων ὄντων σωμάτων, καθ' ἕκαστον γένος ἰδίᾳ ῥητέον. τὸ μὲν οὖν τῆς κρᾶσεως τῶν ὁμοιομερῶν παραλλάττον, ἐν μέντοι τῇ συμμετρῇ τῶν ὀργανικῶν μορίων μὴ παραλλάττον, διττὴν ἰδέαν ἔχει τῶν ὑγιεινῶν αἰτίων· ἑτέραν μὲν τῶν φυλακτόντων αὐτοῦ τὴν κρᾶσιν, ἑτέραν δὲ τῶν ἐπὶ τὴν ἀρίστην ἀγόντων. τὰ μὲν δὴ φυλάττοντα τὴν κρᾶσιν αὐτοῦ τοσοῦτον παραλλάξει τῶν ἐπὶ τῆς εὐκρατοτάτης φύσεως αἰτίων, ὅσον περ καὶ ἢ τοῦ σώματος ὅλου κρᾶσις ἐκείνης παραλλάττει. τὰ μὲν γὰρ θερμότερα σώματα· θερμότερων δεῖται διαιτημάτων, τὰ δὲ ψυχρότερα ψυχρότερων· καὶ τὰ μὲν ξηρότερα ξηροτέρων,

τὰ δὲ ὑγρότερα ὑγροτέρων· καὶ κατὰ συζυγίαν τὰ θερμότερά τε καὶ ξηρότερα τῶν θερμότερων καὶ ξηροτέρων, καὶ τούτοις ἀνάλογον ἐπὶ τῶν λοιπῶν τριῶν συζυγιῶν. χρήσεται γὰρ ταῖς ὕλαις τῶν αἰτίων ὀρθῶς ὁ τὰς συμφύτους αὐτῶν δυνάμεις ἐπιστάμενος· οἷον ὅτι κίνησις μὲν καὶ ἔνδεια, καὶ ἀγρυπνία, καὶ ἔκκρισις, καὶ πάντα τὰ ψυχικὰ πάθη ξηραίνει τὸ σῶμα, τὰ δ' ἐναντία τούτοις ὑγραίνει. οὕτως δὲ καὶ περὶ τῶν θερμαινόντων καὶ ψυχόντων ἐπιτηδευμάτων, καὶ ἐδεσμάτων, καὶ πομάτων, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ἀπάντων τῶν κατὰ τὸ σῶμα γινώσκων τις τὰς ὕλας καὶ τὰς δυνάμεις, ὑγιεινοῖς αἰτίοις χρήσεται, τὰς ὁμοίας τοῖς ὁμοίοις προσφέρων, ὅταν γε φυλάττειν βούληται τὴν τοῦ σώματος κρᾶσιν, ἣν παρέλαβεν. εἰ δ' ἐξαλλάττειν ἐθέλει καὶ μετάγειν ἐπὶ τὸ βέλτιον, ἕτερόν ἐστιν ἐνταῦθα γένος αἰτίων ὑγιεινῶν, ἐναντίον μὲν τοῖς προειρημένοις, ἴσον δὲ ἀπέχον ἐπὶ θάτερα τῶν εὐκράτων τε καὶ μέσων, ἃ ταῖς ἀρίσταις φύσεσιν ἀρμόττειν ἐλέγομεν. τὴν γὰρ θερμότεραν καὶ ξηρότεραν κρᾶσιν οὐ τὰ θερμὰ καὶ ξηρὰ διαιτήματα ποιήσειεν ἂν εὐκρατον ἀκριβῶς, ἀλλὰ τοσοῦτον τῆς εὐκράτου ψυχρότερα τε καὶ ὑγρότερα ταῖς κρᾶσεσιν, ὅσον καὶ ἡ φύσις τῆς φύσεως ἦν θερμότερα καὶ ξηρότερα. τὸ μὲν γὰρ τοιοῦτον γένος τῶν αἰτίων ἐπανορθοῦται τὰς συμφύτους δυσκρασίας, τὸ δὲ ἕτερον τὸ προειρημένον διαφυλάττει. χρεῖα δὲ ἑκατέρων ἐν μέρει τοῖς ἰατροῖς, ἐπανορθοῦσθαι μὲν ἐπὶ πολλῆς σχολῆς, κατὰ βραχὺ μετάγοντας ἐπὶ τὸ βέλτιον· οὐ γὰρ φέρουσιν αἱ φύσεις τὰς ἀθρόας ἀλλοιώσεις· φυλάττειν δ' ἐν ταύτῃ κατὰ τὰς ἀναγκαίας ἀσχολίας. πῶς οὖν καὶ τὸ τοιοῦτον εἶδος τῶν αἰτίων φυλακτικὸν ὀνομάζομεν; ἔπρεπε γὰρ αὐτὸ μᾶλλον ἴσως ἀλλοιωτικὸν τε καὶ θεραπευτικὸν, καὶ τῶν συμφύτων ἀμαρτημάτων ἐπανορθωτικὸν κεκληθῆσθαι ὅτι πρὸς ὅλον τὸ γένος τῆς ὑγείας ἀναφέροντες, οὐ πρὸς τὰς κατ' εἶδος ἐν αὐτῇ διαφορὰς, ὅσα μὲν ὑγιαίνοντας φυλάττει, φυλακτικὰ πάντα κεκλήκαμεν, ἐάν τε πρὸς τῷ φυλάττειν τὴν ὑγίαν ἐπὶ τὸ βέλτιον ἄγῃ τὴν ὅλην κρᾶσιν, ἂν τε φυλάττη τὴν ἐξ ἀρχῆς ὑπάρχουσαν κατάστασιν· ὅσα δὲ χεῖρονα τὴν κατάστασιν ἀποτελεῖ, νοσερά. τῶν μὲν οὖν ὁμοίως δυσκράτων ἅπασιν τοῖς τοῦ σώματος μέρεσιν ὁμοία καὶ ἡ ἐπιμέλεια· τῶν δ' οὐχ ὁμοίων οὐχ ὁμοία. δύναται γὰρ ἡ μὲν γαστήρ ψυχρότερα τινὶ τοῦ προσήκοντος ὑπάρχειν, ἢ κεφαλὴ δὲ θερμότερα, καὶ δεῖσθαι τῶν οἰκείων ἑκατέρα· κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον

μορίων ἢ ὑγρότερον, ἢ ξηρότερον, ἢ θερμότερον, ἢ ψυχρότερον ὑπάρχειν τοῦ συμμετρου, καὶ τῶν οἰκείων τῆς δυσκρασίας δεῖσθαι διαιτημάτων. οὐτ' οὖν ἐξ ἴσου γυμνάσομεν ἅπαντα τῶν τοιούτων τὰ μόρια τοῦ σώματος, οὐθ' ὡσαύτως ὑγρανοῦμεν καὶ ξηρανοῦμεν, ἢ τι τῶν ἄλλων πράξομεν. ἐπὶ πλέον δὲ λέγεται περὶ αὐτῶν ἐν τῇ τῶν ὑγιεινῶν πραγματείᾳ.

30. Τὰ δὲ τῶν ὀργανικῶν μορίων αἷτια ὑγιεινὰ κατὰ τὸ σφάλμα κἀνταῦθα τῆς ἀρίστης κατασκευῆς ἀλλήλων διενήνοχεν. ἄλλα μὲν γὰρ ἐστὶν ὑγιεινὰ τῶν παρὰ τὴν διάπλασιν σφαλμάτων, ἄλλα δὲ τῶν παρὰ τὸ μέγεθος, ἢ τὸν ἀριθμὸν, ἢ τὴν θέσιν. ἐν μὲν οὖν τῇ διαπλάσει πλείω τὰ σφάλματα. καὶ γὰρ καὶ τὸ σχῆμα τοῦ μορίου, καὶ εἴ πού τις ἐν αὐτῷ κοιλότης ἐστὶ κατὰ φύσιν, ἢ στόμιον, ἢ πόρος, ἢ τραχύτης τις, ἢ λειότης, ὅταν ἐξιστῆται τῆς οἰκείας συμμετρίας, ἐπ' ὀλίγον μὲν τοῦτο πάσχοντα, τῆς τῶν ὑγιεινῶν σωμάτων ἔχεται προσηγορίας, ἐπὶ πλέον δὲ, τῆς τῶν νοσοδῶν· εἰ δ' ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς βλάπτειν τὴν ἐνέργειαν, ἤδη νοσεῖν λεχθήσεται. κατὰ δὲ τὸ ποσὸν ἢ ὑπερβολὴ τε καὶ ἔλλειψις εἰς τὰς αὐτὰς ἄγει διαφορὰς. ἐν ἀριθμῷ δὲ, λείπον ἢ περισσεῦον ὅτιοῦν τῶν ὁμοιομερῶν ἐν ἡ πλείω. τούτου τοῦ γένους εἰσὶ καὶ ὅσαι παρὰ φύσιν ἐν ἡμῖν οὐσίαι συνίστανται. λοιπὸν δ' ἐστὶ γένος ἄλλο παρὰ τὴν θέσιν ἑκάστου τῶν ἀπλῶν μερῶν, ἐν ᾧ καὶ αὐτῷ τέτταρες αἱ πᾶσαι γίνονται διαφοραί· πρώτη μὲν ἢ ἀρίστη· δευτέρα δὲ ἢ βραχὺ τι παραλλάττουσα καὶ διὰ τοῦτ' ἔτι ὑγιεινὸν ἀποτελοῦσα τὸ σῶμα· καὶ τρίτη νοσερόν, ὅταν ἐπὶ πλέον ἐξιστῆται· καὶ τετάρτη τὸ ἤδη νοσοῦν, ὅταν ἐπὶ πλείστον. ὅσα μὲν οὖν ἡμάρτηται μόρια κατὰ τὸ σχῆμα, καθάπερ ὅσα βλαισὰ, καὶ ραιβὰ, καὶ λοξὰ, ταῦτα νεογενῆ μὲν ἔτι καὶ ἀπαλὰ διαπλάσει τε καὶ ἐπιδέσει εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἐπανέρχεται· σκληρὰ δ' εἰ φθάσειεν ἀυξηθέντα γενέσθαι, τὴν ἐπανόρθωσιν οὐ προσίεται. καὶ μὲν δὴ καὶ ὅσα περὶ τὴν κοιλότητα ἡμάρτηται, καὶ ταῦτα ὡσαύτως ἐπανορθοῦται μὲν ἔτι αὐξανόμενα, τελειωθέντα δὲ οὐ δύναται. μικρὰς μὲν οὖν κοιλότητος ἐπίδεσις τε καὶ ἡσυχία, μεγάλας δὲ ἐνέργειά τε τῶν μερῶν καὶ κατάληψις ἐργάζεται πνεύματος. οὕτως δὲ καὶ ὅσα κατὰ πόρους, ἢ στόμια. καὶ μὲν δὴ καὶ ὅσα μείζω τοῦ δέοντος, ἡσυχία τε καὶ ἐπίδεσις ἐπιτήδειος ἐλάττονα πέφυκεν ἐργάζεσθαι. μείζω δ' ἀποτελεῖται τὰ μόρια κινήσει τῇ κατὰ φύσιν ἅμα τρίψει

συμμέτρῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅσα πέφυκεν ἐπισπᾶσθαι πλέον αἷμα. τῶν δὲ λειπόντων μορίων, ὅσα μὲν ἐξ αἵματος ἔχει τὴν γένεσιν, οὐκ ἀδύνατος ἢ ἐπανόρθωσις· ὅσα δ' ἐκ σπέρματος, ὀλίγου δεῖν ἀδύνατος, ἔστι δ' ὅμως ἀντ' αὐτῶν ἐνίστε ποιεῖν ἕτερα παραπλησίαν ἐκείνοις ἔχοντα τὴν χρεῖαν. ἀπάντων δ' αὐτῶν ἢ μὲν φύσις ἐστὶ δημιουργός, ὁ δ' ἰατρὸς ὑπηρέτης. ὅσα δὲ περιττεύει κατ' ἀριθμὸν, ἀφαίρεισις αὐτῶν ἐστὶν αἴτιον ὑγιεινόν. ἐπισκέπτεσθαι δὲ δεῖ, ἐφ' ὧν δυνατόν· εἰ δ' ἀδύνατον φαίνοιτο, μετατιθέναι πειρᾶσθαι. ἢ δ' αὐτὴ καὶ τῶν παρὰ τὴν θέσιν ἡμαρτημένων ἐπανόρθωσις. εὐδηλον δὲ, ὡς δύο καὶ τρία πολλάκις ἀμαρτήματα δύναται συστήναι περὶ μόριον ἓν, ὡσπερ ἐπὶ τοῦ τὴν γαστέρα μικρὰν τε ἅμα καὶ στρογγύλην καὶ κατὰ τοῦ διαφράγματος ἐπικειμένην ἔχοντος. ἡμάρτητο γὰρ ἐν αὐτῇ μέγεθός τε καὶ διάπλασις καὶ θέσις. ἦν δὲ καὶ τῇ κράσει ψυχροτέρα. ταύτην εἰς μὲν τὸ κατὰ φύσιν ἄγειν ἀμήχανον ἦν· ὡστε δὲ ἦττον ὑπ' αὐτῆς ἐνοχλεῖσθαι, δυνατόν. ἐπειδὴ γὰρ ἐδυσπνόει, πληρωθείσης τῆς γαστρὸς, ἐλάττονά τε καὶ τρόφιμα καὶ μὴ βαρέως ὑπιόντα προσεφέρετο τρις τῆς ἡμέρας. ἄλλῳ δὲ, ἐμφράξεως ἐν ἥπατι διὰ τὴν στενότητα τῶν ἀγγείων συνεχέστατα γινομένης, ὑγιεινὸν αἴτιον ἐξευρέθη ἢ λεπτύνουσα δίαιτα. Λοιπὸν οὖν ἔτι γένος ἓν κοινὸν ὁμοιομερῶν τε καὶ ὁργανικῶν ἐστὶν ἢ λύσις τῆς συνεχείας, ἦν ἴσως τις οὐ συγχωρήσει τοῖς ἀμέμπτως ὑγιαίνουσιν ὑπάρξει ποτέ· εἶναι γὰρ αἰεὶ πάθος· οὐκ εἰδῶς ὁμοίαν ἀπορίαν ἐσομένην ὑπὲρ ἀπάντων τῶν γενῶν. εἰ μὴ γὰρ ἐνεργείας αἰσθητὴ βλάβη διορίζοι τὸ νόσημα τῆς ὑγείας, ἀλλὰ κατὰ τὸ ποιὸν τῆς διαθέσεως ἐπινοοῖτο μόνον, ἀναγκαῖον ἔσται τὸ τῆς ἀειπαθείας προσδέξασθαι δόγμα, μηδενὸς ἀρίστας ἔχοντος ἀπάσας τὰς ἐνεργείας. ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ὡς ἂν λογικώτερον σκέμμα, καθ' ἑαυτὸ λόγου τυγχανέτω.

31. Τὰ δ' ὡς πρὸς τοὺς ὁμολογουμένως νοσοῦντας ὑγιεινὰ τῶν αἰτίων ἐξῆς διέλθωμεν, ἀπὸ τοῦ τῆς δυσκρασίας ἀρξάμενοι γένους. διοριστέον οὖν ἐναυθὰ πρότερον, ἅπερ ὀλίγου δεῖν ἅπαντες οἱ ἰατροὶ παραλείπουσιν, ὡς ἄλλα μὲν ἐστὶν ὑγιεινὰ τῆς ἤδη γεγενημένης δυσκρασίας, ἄλλα δὲ τῆς ἔτι γινομένης, ὡσπερ γε καὶ τῆς γενησομένης ἄλλα. ταύτης μὲν γε τῆς ὑστάτης τὰ μὲν ἐν τῷ προφυλακτικῷ μέρει τῆς τέχνης ἐστὶ, τὰ δὲ ἐν τῷ ὑγιεινῷ· τῆς δὲ πρώτης ἀπασῶν ἐν τῷ θεραπευτικῷ μόνῳ· τῆς δ' ἀμφοῖν

μέσης λεχθείσης ἐν τῷ προφυλακτικῷ τε καὶ θεραπευτικῷ. τὴν μὲν γὰρ ἤδη γεγενημένην τε καὶ οὖσαν νόσον ἰᾶσθαι χρή· τὴν δ' οὐπω μὲν οὖσαν, ἐσομένην δὲ, ἐκ τῆς κατὰ τὸ σῶμα διαθέσεως κωλύσαι γενέσθαι· τῆς γινομένης δὲ, τὸ μὲν ἤδη γεγονὸς ἰᾶσθαι, τὸ γενησόμεσον δὲ κωλύσαι γενέσθαι. κωλυθήσεται δὲ, τῆς διαθέσεως, ἐφ' ἧ ἵνεσθαι πέφυκεν, ἀναιρεθείσης. ὀνομάζεται δὲ ἢ τοιαύτη διάθεσις αἰτία προηγουμένη. ἢ γενοῦσα δὲ νόσος ἤδη θεραπευθήσεται, τῆς διαθέσεως, ὑφ' ἧς πρώτως ἢ κατὰ φύσιν ἐνεργεῖα βλάπτεται, λυθείσης, ἦν περὶ δὴ καὶ φαιμέν αὐτὴν εἶναι τῆς νόσου τὴν αἰτίαν. ἢ δ' ἴσως ἓνα μὲν ἔχει πρῶτόν τε καὶ τὸν κοινότατον σκοπὸν, αὐτῷ τῷ μέλλοντι λυθήσεσθαι τὸ ἐναντίον. ἐκ τούτου δὲ τοῦ γένους ἐστὶ πάντα τὰ δημιουργοῦντα τὴν ὑγείαν αἰτία, κατὰ μέρος δ' ἐκ τῶν καθέκαστον ἐναντίων. τῇ μὲν οὖν θερμῇ διαθέσει τὸ ψυχρὸν αἴτιον ἐναντίον ἐστὶ, τῇ ψυχρᾷ δὲ τὸ θερμὸν, ἐπὶ τε τῶν ἄλλων ἀνάλογον. εἰ γὰρ ἄμετρον μὲν ἅπαν τὸ παρὰ φύσιν, σύμμετρον δὲ τὸ κατὰ φύσιν, ἀνάγκη πᾶσα τὸ ἄμετρον ὑπὸ τοῦ κατὰ τοῦναντίον ἐμέτρου πρὸς τὸ σύμμετρον ἐπανελθεῖν. εὐδηλον δὲ, ὡς τὸ κατὰ δύναμιν, οὐ τὸ κατὰ φαντασίαν θερμαῖνον καὶ ψυχον, ὅσα τ' ἄλλα τοιαῦτα, ληπτέον ἐστὶ. καλῶ δὲ κατὰ δύναμιν μὲν, ὅπερ ὄντως τε καὶ ἀληθῶς ἐστὶν οἷον λέγεται· κατὰ φαντασίαν δὲ, τὸ τῇ προχείρῳ μὲν αἰσθήσει τοιοῦτον εἶναι φανταζόμενον, ὄντως δ' οὐκ ὄν τοιοῦτον. ὅπως δὲ χρή γνωρίζειν αὐτὰ, κατὰ τὴν περὶ τῆς τῶν ἀπλῶν φαρμάκων δυνάμεως εἴρηται πραγματεῖαν. εἰς δὲ τὴν εὐρεσιν τῶν ὑγιεινῶν αἰτίων, ὅσα μὲν ὡς πρὸς τὴν ἤδη γεγενημένην νόσον ἐστὶν ὑγιεινὰ, τῇ μεθόδῳ χρηστέον, ἢ τὸ κατὰ φαντασίαν τοῦ κατὰ δύναμιν ὀρίζεται· ὅσα δὲ ὡς πρὸς τὴν ἔτι γινομένην, αὐτῇ τε ταύτῃ, καὶ προσέτι καθ' ἣν ἐξευρίσκειται τὰ τῶν νοσημάτων αἰτία· φέρε γὰρ, εἰ οὕτως ἔτυχεν, ἐπὶ χυμοῖς σηπομένοις ἀνάπτεσθαι πυρετὸν, ἔνδειξις ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις ἀλλοιώσεσι τε καὶ κένωσις ἐστὶν· ἀλλοίωσις μὲν ἢ παύουσα τὴν σηπεδόνα, μενούσης τῆς αἰτίας, κένωσις δὲ ἢ ὄλην ἐκ τοῦ σώματος ἐξάγουσα τὴν αἰτίαν. ἀλλὰ τὸ μὲν εἰρημένον εἶδος τῆς ἀλλοιώσεως πέψις ἐστὶν, ἦν ὑπὸ τίνων αἰτίων ἐγχωρεῖ ποιεῖν, ἐξευρόντες, ἐν ἐκείνοις ἂν ἔχοιμεν ἤδη τὴν γνῶσιν τῶν οὕτως ὑγιεινῶν. αἱ κενώσεις δὲ διὰ τε φλεβοτομίας, καὶ κλυστήρων, καὶ οὖρων, καὶ τῆς κατὰ τὸ δέρμα διαπνοῆς εἰσιν, ἔτι δὲ ἀντισπάσεως καὶ

μετοχετεύσεως εἰς ἕτερα. τούτου δὲ τοῦ γένους ἐστὶ καὶ τὸ καταμήνια κινῆσαι καὶ αἰμορροΐδας ἀναστομῶσαι, καὶ διὰ ῥινῶν καὶ ὑπερώας καθᾶραι. ἔξευρόντες οὖν κἄν-

32. ταῦθα τὰς ὕλας, αἷς ἐν ποιότητι καὶ ποσότητι, καὶ καιρῶ, καὶ τρόπῳ τῆς χρήσεως προσφερομέναις ἢ κένωσις γίνεται, κατ' αὐτὸ τὸ μέρος τῆς τέχνης εὐρήσομεν τὰ ὑγιεινά. καὶ γέγραπται πάντων ἢ εὗρεσις ἐν τῇ θεραπευτικῇ πραγματείᾳ. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπὶ ταῖς ἄλλαις δυσκρασίαις ταῖς τρισίν, ἐν κοινὸν ἔχοντες παράγγελμα, τὸ ποιοῦν ἕκαστον ἐκκόπτειν πρότερον, εἴθ' οὕτως ἦκειν ἐπὶ τὸ γεγονὸς ὑπ' αὐτοῦ νόσημα, τὴν τῶν ὑγιεινῶν αἰτίων εὗρεσιν ποιησόμεθα. κατὰ δὲ τὰς συνθέτους δυσκρασίας ἢ γ' ἐκ τῶν ἀπλῶν σύνθεσις ἐνδείξεται τὰ ὑγιεινὰ παραγγέλματα, κἄνταῦθα ἐχόντων ἡμῶν ἀνάλογον φάρμακον τῷ μεγέθει τῆς δυσκρασίας, τὸ πρὸς ἐκείνην ἀρμόττον, ἔξευρίσκειν. οἶον, εἰ οὕτως ἔτυχεν, δέκα μὲν ἀριθμοῖς ἐπὶ τὸ θερμότερον ἐξεστήκη τοῦ κατὰ φύσιν, ἑπτὰ δ' ἐπὶ τὸ ξηρότερον. εἶναι δὴπου χρὴ καὶ τὸ ὑγιεινὸν αἴτιον ἐπὶ ταῖς τοιαύταις διαθέσεσι δέκα μὲν ἀριθμοῖς ψυχρότερον, ἑπτὰ δὲ ὑγρότερον. εἰ μὲν οὖν αὐτῷ τῷ πεπονθότι μορίῳ προσάγοιτο τοιοῦτον φάρμακον, εἰς τοσοῦτον ἔστω ψυχρότερόν τε καὶ ὑγρότερον, εἰς ὅσον ἢ ἐνδείξις κελεύει. διὰ βάθους δὲ κειμένου τοῦ πεπονθότος, ἐπιτεχνᾶσθαι χρὴ τοιοῦτον ἐργάζεσθαι τὸ ὑγιεινὸν, ὡς μὴ φθάνειν ἐκλύεσθαι κατὰ τὴν ὁδόν. εἰ μὲν οὖν θερμότερον εἶναι δέοι τοῦ συμμέτρου, μὴ τοσοῦτον μόνον ἔστω θερμότερον, ὅσου δεῖται τὸ πάθος, ἀλλ' ἐξ ἐπιμέτρου προσκείσθω τὸ διὰ τὴν θέσιν ἀναγκαῖον προσερχόμενον· εἰ δὲ ψυχρότερον, οὐχ ἀπλῶς χρὴ τοσοῦτον ποιεῖν αὐτὸ ψυχρότερον, ἀλλὰ καὶ τὴν ὕλην σκοπεῖσθαι πρότερον. εἰ μὲν γὰρ παχυμερές ἐστίν, οὐχ ὁδοιπορήσει μέχρι βάθους πολλοῦ· τούναντίον δὲ πᾶν ἐργάσεται πυκνῶσαν τὴν ἐπιφάνειαν. εἰ δὲ λεπτομερές ὑπάρχει, δύναται ἂν ἐξικέσθαι μέχρι πλείονος βάθους. οὕτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ὑγραινόντων καὶ ξηραινόντων τὸ παχυμερές καὶ λεπτομερές τῆς οὐσίας ἐπισκεπτέον. ἀπὸ μὲν δὴ τῆς θέσεως τοῦ πεπονθότος ἢ ἐνδείξις

εὐρίσκει τὸ ὑγιεινὸν, ὡς εἴρηται νῦν. ἀπὸ δὲ τῆς διαπλάσεως τε καὶ θέσεως, ὅταν ἐκροὰς αἰσθητὰς ἔχη συντετρημένας εἰς ἕτερον, ἢ μηδεμίαν ἔχη. τὰς μὲν γὰρ εἰς τὰ κυριώτατα φερούσας ἐκροὰς ἀποτρέψομεν, ἐρεθίσσομεν δὲ τὰς εἰς μὴ κυριώτατα. δῆλον δὲ, ὡς τῶν ποιοῦντων αἰτίων τὴν δυσκρασίαν ἢ διὰ τῆς κενώσεως ἐστὶν ἴασις. αὐτῶν γὰρ τῶν δυσκρασιῶν μόνον ἀλλοίωσις ἴασις ἐστίν.

33. Λυθείσης δὲ τῆς συνεχείας, ὁ μὲν τῆς ἰάσεως σκοπὸς, ἢ ἔνωσις, ἐπὶ μὲν τῶν ὀργανικῶν μορίων ἀδύνατος· ἐπὶ δὲ τῶν ὁμοιομερῶν οὐκ αἰεὶ δυνατὸς, ἀλλ' ἐν ἐνίοις, ὡς ἐν τοῖς σαρκώδεσι, κόλλησις ἢ ἴασις ἐστίν· οὐ διοίσει δὲ οὐδ' εἰ σύμφυσις ὀνομάξῃς. ἠγεῖται δ' αὐτῆς, ὅταν μείζον γένηται τὸ τραῦμα, προσαγωγή τῶν διεστώτων μορίων, ἐκ τοῦ τῆς διαπλάσεως ὑπάρχουσα γένους. ἴνα δ' αὐτὴ γένηται μόνιμος, ἐπίδεσις ἢ συνάγουσα τὰ διεστώτα, καὶ ἀγκτήρες, καὶ ῥαφαὶ χρήσιμοι. κολλᾷ μὲν οὖν τὰ διεστηκότα καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἔνωσιν ἀποδίδωσιν ἢ φύσις. ἡμέτερον δ' ἔργον ἐν πρώτῳ μὲν, ὡς εἴρηται, τὸ συνάγειν εἰς ταῦτ' οὗτ' αὖτ' εἰς τὰ διεστώτα, δεύτερον δὲ τὸ φυλάττειν, ὡς συνήχθη, καὶ τρίτον, ὡς μηδὲν ἐμπέση τῶν χειλῶν μεταξὺ, προνοεῖσθαι, καὶ τέταρτον, αὐτὴν τοῦ μέρους τὴν οὐσίαν ὑγιεινὴν διαφυλάττειν. τὸ μὲν δὴ πρῶτόν τε καὶ δεύτερον ὡς ἂν τις ποιήσειεν, εἴρηται. τὸ δὲ τρίτον ἐν μὲν τῷ συνάγειν τὰ διεστώτα γίνοιτ' ἂν, εἰ μηδὲν ἔξωθεν ἐμπίπτειν ἐάσομεν, ὡς πολλάκις γε θριξί, ἢ ἔλαιον, ἢ ὑγρότης τις ἕτερα μεταξὺ στᾶσα τῶν κολληθησομένων, ἐκώλυσεν αὐτῶν τὴν ἔνωσιν. ἐν δὲ τῷ μετὰ ταῦτα χρόνῳ διὰ τῶν ὑπορρύσεων ἢ τοῦ τρίτου σκοποῦ φυλακὴ. τὴν δ' ὑπόρρυσιν αὐτὴν ἐξ ἐπιδιαιρέσεως, καὶ ἀντιδιαιρέσεως, καὶ σχήματος ἐπιτηδείου ποριστέον. ἢ δ' οὐσία τοῦ μέρους ὑγιεινὴ φυλαχθήσεται διὰ τῶν μετρίως ξηραινόντων. αὕτη μὲν ἢ ἴασις ἐστὶ συνεχείας λύσεως ἐν σαρκώδεσι μορίῳ γεγεννημένης αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν μόνης. εἰ δ' ἕτερω τινὶ μιχθείη νοσήματι, πλείους οἱ σκοποὶ τῶν ἐνδείξεων, οὓς ἐν ταῖς τῶν συνθέτων, ἢ ἐπιπεπλεγμένων, ἢ ὅπως ἂν τις ὀνομάξῃ ἐθέλοι, διδασκαλίαις ἐξῆς ἐροῦμεν. ἐν δὲ τῷ παρόντι λόγῳ πρὸς τὰς λοιπὰς τῆς ἐνώσεως λύσεις ἰτέον.